

METODIKA PARTICIPATIVNÍHO PLÁNOVÁNÍ V MĚSTSKÉM PROSTORU

Kateřina Glumbíková
Marie Špiláčková
Eva Špačková
Lenka Caletková
Tomáš Čech
Marek Mikulec
Monika Chrenková
Roman Osika
Alexandra Bočková
Laura Doležalová
Markéta Káňová
Michael Kotlár

Ostrava 2021

T A
Č R

 OSTRAVSKÁ UNIVERZITA
FAKULTA SOCIÁLNÍCH STUDIÍ

VŠB TECHNICKÁ | FAKULTA | KATEDRA
UNIVERZITA | STAVEBNÍ | ARCHITEKTURY
OSTRAVA

Materiál vznikl v rámci projektu

**Komunitně založené participativní plánování v městském prostoru
podpořeného Technologickou agenturou České republiky (TL02000071).**

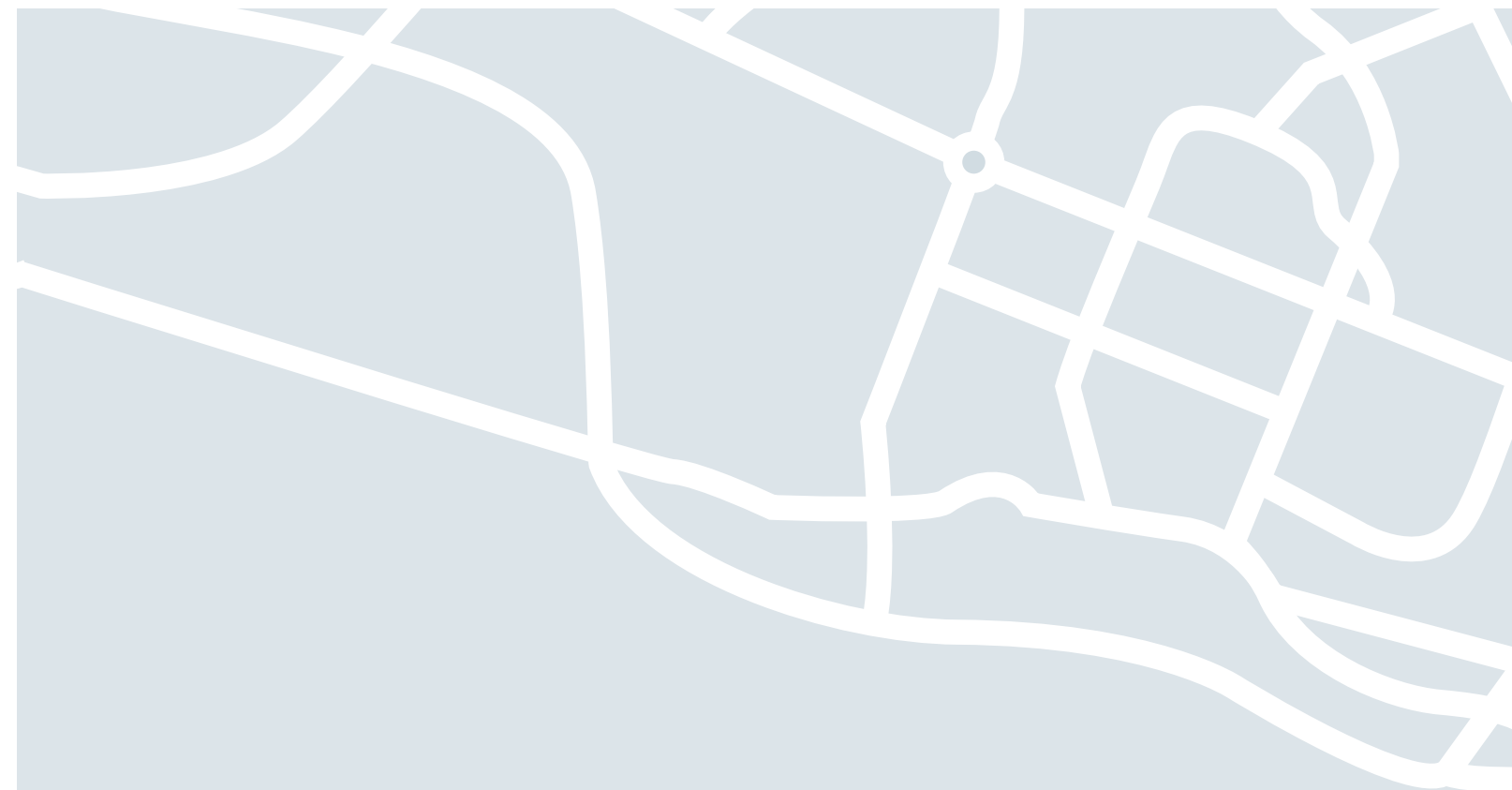
Recenzenti:

Mgr. Magda Frišaufová, Ph.D.

Ing. arch. Petr Klápště, Ph.D.

© Ostravská univerzita, Fakulta sociálních studií a VŠB – Technická univerzita Ostrava, Fakulta stavební, katedra architektury, 2021

ISBN 978-80-7599-265-9

METODIKA PARTICIPATIVNÍHO PLÁNOVÁNÍ V MĚSTSKÉM PROSTORU

Kateřina Glumbíková
Marie Špiláčková
Eva Špačková
Lenka Caletková
Tomáš Čech
Marek Mikulec
Monika Chrenková
Roman Osika
Alexandra Bočková
Laura Doležalová
Markéta Káňová
Michael Kotlár

Ostrava 2021

Obsah

Úvod	9
Participativní paradigma a principy participace	10
Příklad procesu zplnomocnění ve vzdělávacím workshopu: Tři kroky pro kolonii Válcoven	10
Definice participace	12
Cíle a proces participace	13
Využití pojetí procesu participace	13
Využívané třídění participativních technik dle jejich cílů	15
Techniky využití v rámci participativního plánování	16
Případová studie	16
Třídění a stručné představení využitých technik	18
Desk research	23
Sebeevaluace	24
Fokusní skupina	26
Situační analýza	28
Dotazníkové šetření	32
Panely zapojených expertů a stakeholderů	34
World café nad mapou	36
Reminiscenční scénáře budoucnosti	38
Photovoice	41
Charette	43
Urbánní hra	45
Talking walls	48
Web a Facebook	51
Závěrečná konference	53
Reflexivní setkávání projektového týmu	55
Výhody a nevýhody participace	56
Limity využití participativního přístupu	60
Reflexivní zvyšování platnosti dat	62
Etika participativně orientovaného výzkumu	63
Online participace a její specifika	64
Závěr	65
Použitá literatura	66
Resumé	68

Úvod

Participativní plánování je již řadu let vnímáno v českém kontextu jako přínosné a v jistém smyslu populární. Zapojení obyvatel do plánování a tvorby jejich životního prostoru je zásadně důležité, přičemž jejich účast na veřejném životě na všech úrovních – celostátní, regionální a místní – je součástí ústředních hodnot demokracie. Města a regiony jsou přirozeným prostředím pro participativní plánování. Všechny potenciálně zainteresované osoby musí mít příležitost k vyjádření a diskuzi o svých potřebách a zájmech, musí být plně a aktivně zapojeny do celého plánovacího procesu různými způsoby a směry, včetně nových moderních technologií. Smyslem je zkvalitnit aktivní dialog a společně porozumět výzám a rozvíjet společný zájem na vytvoření sdílené vize a možnosti společné koncepce urbanistických řešení.

Základní postupy zapojení veřejnosti do projednávání plánovací dokumentace v České republice vymezuje stavební zákon. Dotčeným subjektům jsou v současné době zaručena práva zapojení do rozhodování, ale v mnoha případech je aplikace těchto práv problematická. Chybí dostatek srozumitelných informací o samotném konání projednání nebo možnosti zapojení, dokumentace je rozsáhlá a nástroje zapojení veřejnosti v minimálním měřítku představuje zejména podání připomínek k již zpracované dokumentaci. Tyto postupy zaručují základní práva, ale nezajišťují konsenzuální výsledky. Proto jsou vstupy veřejnosti buď předmětem konfliktu, nebo naopak veřejnost setrvává v pasivitě a možnost zapojení širokého okruhu obyvatel do plánování zůstává nevyužitá.

Dle Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy (2016) může efektivní participace veřejnosti urychlit projednávání investičních záměrů a šetří tak čas, lidské i finanční zdroje. Volbou vhodných nástrojů pak participace umožňuje i zapojení marginalizovaných skupin se specifickými potřebami (např. seniorů, rodin postižených chudobou nebo hendikepovaných) do procesů městského plánování. Participativní plánování tak nejen posiluje demokratické principy, jako je transparentnost a odpovědnost při plánování města, ale stává se také důležitým prostředkem komunitního rozvoje.

V posledních letech je při přípravě některých plánovacích a strategických dokumentů vyžadováno doložení jejich projednání nebo konzultace s veřejností. Některé obce a města využívají různé participativní techniky podle míry zkušenosti příslušných pracovníků městských a obecních úřadů nebo podle uvážení externích firem, které jsou pověřeny zpracováním těchto dokumentů. V některých případech jsou k využití participativních technik zavazováni projektanti, kteří musí při přípravě projektů doložit spolupráci s veřejností. Můžeme se tak ve veřejném prostoru čím dál více setkávat s různými dotazníky, pocitovými mapami, diskusními setkáními s obyvateli, informačními stánky a weby s možností vyjádřit se k různým místním problémům a jejich projektovým řešením. Mnohem méně často lze najít podrobné výsledky těchto aktivit s jejich vyhodnocením a zřetelným sdělením, jak byly zapracovány do řešení. Dlouhodobá spolupráce s obyvateli ještě ve fázi předprojektové přípravy je ještě mnohem vzácnější.

I na příkladu města Ostravy lze sledovat využití některých participativních přístupů ve strategickém plánování (strategický plán *FajnOVA*, 2018 jako platforma pro participaci obyvatel na rozvoji města, který prezentuje uplatnění prvků participace občanů při plánovacím procesu městského prostoru) i v místních projektech jednotlivých městských částí.

Metodika vznikla **v rámci realizace výzkumu v projektu Komunitně založené participativní plánování v městském prostoru (TL02000071)** v cyklickém a inkluzivním procesu participativního akčního výzkumu (vznikala participativně v procesu výzkumu, vyhodnocení dat, implementaci zjištěného, reflexi a využití reflexe v další implementaci).

Metodika je určena teoretikům i praktikům komunitně založeného participativního plánování v městském prostoru a umožňuje odpovědné zapojování různých skupin aktérů do tohoto procesu.

Předkládaná metodika je členěna na obecnou část ukotvující metodiku v participativním paradigmatu a samotném procesu participace. Dále následuje popis, třídění a reflexe jednotlivých technik participace využitých v rámci výzkumu realizovaného v rámci zmíněného projektu.

PARTICIPATIVNÍ PARADIGMA A PRINCIPY PARTICIPACE

V rámci celého výzkumu jsme postupovali v rámci participativního paradigmatu. Paradigma přitom chápeme jako určitý vzorec myšlení či nahlížení na určitý jev nebo problém.

Aby bylo možné porozumět tomu, jak jsme pracovali s jednotlivými technikami výzkumu a s daty, které jsme v rámci nich získali, považujeme za důležité vysvětlit, jaké jsou hlavní znaky námi využitého vzorce myšlení.

Participativní paradigma je poměrně nedávno vzniklým přístupem. Jeho počátky se totiž datují až do 90. let minulého století. Mezi hlavní znaky participativního paradigmatu patří:

- A) Předpoklad, že vědění je vytvářeno sociálně v interakci mezi lidmi, společností jako širším kontextem a výzkumníky. Neexistuje tedy jedna jediná „pravda“ a každý z účastníků výzkumu má právo na tvorbu vlastní interpretace reality. Poznatky jsou spoluvytvářeny, jsou výrokové a prožitkové povahy, mají povahu praktického vědění; získáváme tak „živé poznatky“ (Denzin, Lincoln, 2011; Lincoln, Linham, Guba, 2011).
- B) Zkoumání má reflexivní povahu, to znamená, že probíhá cyklicky: výzkumníci sbírají data, poté je vyhodnocují a opětovně se vrací do terénu. Uvedené je spojeno s častým kladením si otázky: proč? ve smyslu reflexe získaných dat, zapojení určitých aktérů, tvorby metodologie výzkumu i vlastního přemýšlení nad daty (Denzin, Lincoln, 2011).
- C) Výzkum dělá z jeho účastníků rovnocenné partnery. Hlavním výzkumným postupem proto je respektované jednání.
- D) Výzkum je zaměřen na zplnomocnění účastníků a na praktické využití získaných poznatků, které mohou (potenciálně) sloužit k dosažení změn ve společnosti (Lincoln, Linham, Guba, 2011).

Participativní přístup v našem výzkumu chápeme jako přímou aplikaci participativního paradigmatu. Hlavní výhodou participativního přístupu jsme spatřovali zejména v tom, že přináší nové pohledy prostřednictvím přímé práce s lidmi z daného výzkumného prostředí. Další výhodou tohoto přístupu je, že je citlivější na témata dominance, útlaku nebo

odcizení (Creswell et al., 2007). Přínosem tohoto přístupu je rovněž možnost navození vztahu důvěry mezi výzkumníkem a účastníky výzkumu, který může dále pomoci překonávat napětí mezi odborníky a „dotčenými“ participanty. Důležitým benefitem pro nás bylo také to, že participativní výzkum nepřináší pouhé poznatky, ale vhléd (Schuman, Abramson, 2000). Z praktického hlediska lze říci, že je participativní výzkum založen na spolupráci výzkumníka a „neakademického aktéra“, kterým mohou být např. komunity, neformální skupiny pacientů, zájmové skupiny, nevládní organizace atd. Za klíčový prvek participativního výzkumu tedy nelze považovat metody, ale přístup výzkumníků. Participativní výzkumný přístup totiž nabízí porozumění, spolupráci a vzájemnost spolu s respektem k sebeurčení a autonomii účastníků výzkumu (Albridge, 2015).

V rámci námi realizovaného výzkumu v podobě experimentování s jednotlivými technikami participace v městském prostoru jsme se po celou dobu výzkumu snažili respektovat výše zmíněné rámce myšlení participativního paradigmatu. Je přitom zřejmé, že participativní paradigma přináší řadu výhod, ale je s ním spojena i řada limitů.

Příklad procesu zplnomocnění ve vzdělávacím workshopu: Tři kroky pro kolonii Válcoven

Text je shrnutím procesu zplnomocnění, tak jak proběhl v rámci workshopu TŘI KROKY PRO KOLONII VÁLCOVEN realizovaném v letech 2016–2017. Projekt připravili a vedli ing. arch. Eva Špačková, Ph.D. a Tomáš Čech. Objednatelem byl Moravskoslezský kraj v rámci projektu Podpora komunitní práce v MSK. Komunitní vzdělávací a plánovací workshop s názvem Tři kroky pro kolonii Válcoven byl, přes svou ambici přinést podněty pro možnou podobu veřejného prostoru kolonie, od začátku soustředěn především na svůj edukativní rozměr. Cílem zadavatele, tedy MSK, bylo podpořit komunitní práci a povzbudit místní obyvatele k aktivnímu zapojení se do věcí veřejných, do rozhodování o svém vlastním domovu a jeho okolí.

Historický vývoj lokality ukazuje klasický příklad přerodu lokality zaměstnaneckého sídliště v blízkosti továrního areálu v místo zanedbané a na okraji zájmu, v místo, které řeší problémy majetkoprávních vztahů, etnicity a chudoby. Již před započítím workshopu se místním sociálním pracovníkům podařilo zorganizovat tzv. Radu sídliště Válcoven plechu, kterou tvořili aktivní místní obyvatelé. Rada byla následně hybatelem celého projektu a nástrojem, jak další obyvatele vtáhnout do děje. Série diskuzí a návštěv místa na témata historie místa, problémů lokality, jejích potřeb, přání a očekávání občanů byla završena plánovacím dnem, jehož součástí byla urbánní plánovací hra s názvem Osm hrdinů pro kolonii Válcovny. Jednotlivé role ve hře zastupovaly účastníky plánovacích procesů ve správě a rozvoji města (starosta, úředník, zastupitel, obyvatel, architekt atd.). Podle své role měli hráči zformulovat představu o tom, jaká má být kolonie a navrhnout konkrétní projekty, které by tuto představu pomohly naplnit. Výsledkem byla tři základní přání (bezpečnost, zdraví a pěkný domov) a sada kroků, které by k nim měly vést.

Závěrečným krokem projektu pak byla prezentace výsledků zástupcům města, která proběhla přímo v zasedací místnosti magistrátu za účasti primátora města, některých jeho náměstků a představitelů důležitých odborů. Místní ze sídliště, především členové Rady, byli aktivně zapojeni do příprav setkání. Řešitelé projektu představili jeho průběh, ale do prezentace a následné diskuze byli aktivně zapojeni i představitelé Rady a místní občané.

Aktivita v lokalitě probíhala i po skončení samotného workshopu. Rada dále formulovala své požadavky, do jejího fungování byli zapojeni jak zástupci menšin a nájemníci městských domů, tak i zástupci většinové části společnosti a soukromí vlastníci nemovitostí v lokalitě. Jedno z témat, obnovu památného „švédského“ kříže, sami občané aktivně dovedli až k realizaci a potvrdili si tak svoji schopnost věci společně ovlivnit.

Zpětně lze cíl projektu, tedy edukaci místních, hodnotit jako úspěšně splněný. Občané pokročili ve formulaci svých očekávání a lépe stanovili své priority. Získali příležitost a schopnosti tato témata prezentovat a být aktivními partnery municipalit. Sami si ustanovili a dále rozvíjeli platformu, která jim pomáhala vystupovat společně. Lze si jen těžko představit, že bez edukativního aspektu participativních aktivit by se občané řazení do vyloučené minoritní skupiny dostali k příležitosti jednat s primátorem města u kulatého stolu.

DEFINICE PARTICIPACE

Termín participace je často využíván mnohovýznamově, což může vést (a často také vede) k nedorozuměním. Příkladem může být: a) nerozlišování mezi uživatelskou participací (zde ve smyslu účasti na aktivitách sociální služby bez možnosti přímo ovlivnit nastavení služby) a zapojování uživatelů (zde ve smyslu zplnomocnění, emancipace a možnosti reálného ovlivnění); a b) nerozlišování úrovně participace, kterou (např. službou či obcí) využívána strategie nabízí; kdy jsou nejnižší úrovně jako informování a připomínkování slučovány a zaměňovány s nejvyššími úrovněmi participace, jako je partnerství a rozhodování (viz např. Healy, 2000).

Slovo participace vyjadřuje v latině „mít podíl“ na něčem (org. lat. „parte capere“). V tomto vymezení je participace prostředkem ke zplnomocnění a zároveň cílem zplnomocňujícího procesu (viz např. Adams, 2008). Uvedeným chceme říct, že pokud v rámci participace nedochází k reálnému zmocňování klienta, jedná se o pouhou účast a ne o zapojení (podobně viz White, 1996). Participativní přístup lze potom chápat jako přímé aplikace participace pomocí konkrétních metod a technik za zachování principu uvedeného v definici participace, který slouží k vymezení způsobu vztahování se ke klientovi.

Můžeme tedy uvést, že: **„Participace je vnímána jako prostředek ke zplnomocnění a zároveň jako cíl zplnomocňujícího procesu“** (Adams, 2008). Tvorba řešerše jednotlivých možných definic participace přesahuje cíle tohoto textu, můžeme však uvést, že se v kontextu výše uvedeného shodujeme s vymezením participace, které uvádí Klápště (2012, s. 224): **„Participace v plánování znamená aktivní účast uživatelů území v procesu vzniku plánu nebo projektu. Může pomoci optimalizovat plán s ohledem na potřeby obyvatel, najít pro veřejný sektor nové zdroje, zlepšit komunikaci ve společenství obyvatel a posílit povědomí obyvatel o plánování.“** Autor (ibid.) dále uvádí, že: **„Termíny participace, participativní plánování v kontextu projektování a plánování veřejných prostorů a budov, měst, vesnic a regionů označují přímé, strukturované a transparentní zapojení uživatelů území do procesu vzniku plánu nebo projektu“.**

CÍLE A PROCES PARTICIPACE

Při definování cíle participace je třeba vzít v úvahu:

- a) o jaké cíle usiluje;
- b) čí zájmy hájí;
- c) jakou míru vlivu participujících připouští jako legitimní.

Ad a) Z hlediska cílů participace můžeme identifikovat podle Johnson (in Adams, 2008) modely tržní a občanské. Tržní model zdůrazňuje participaci jako nástroj k optimalizaci nabídky a poptávky služeb a k dosahování vyšší efektivity. Model občanský je založen na hodnotách sociální spravedlnosti, a od participace si slibuje dosahování rovnosti sociálně vyloučeným skupinám, posilování občanství, veřejné odpovědnosti a sdílení moci. Croft a Beresford (2000) přitom ale upozorňují, že participace může být využito i v přímém rozporu s jejími cíli, a to například k zapojení jen určité skupiny, k odkládání rozhodnutí nebo k legitimizaci již předem rozhodnutých záměrů.

Ad b) White (1996) rozlišuje různé typy participace na základě identifikace zájmů a funkcí participace, a to participaci:

Nominální - Při nominální participaci se organizace snaží o legitimizaci své existence a činnosti a klienti či cílové skupiny participují formálně, protože jim formální participace přináší určité výhody projektu či programu.

Instrumentální - V instrumentálním typu je participace klientů chápána jako doplňující zdroj a má vést především ke snížení nákladů.

Reprezentativní - Při reprezentativní participaci jsou lidé přizváni k participaci, protože organizaci zajímá jejich názor a chce, aby lidé ovlivňovali podobu projektu, ale zároveň se realizátoři projektu snaží zajistit jeho udržitelnost.

Transformační - Představa transformačního typu participace jako cesty ke zplnomocnění je postavena na teoriích, které vidí klienty jako znevýhodněné. Participace jim má pomoci v získání větší důvěry v sebe sama a k poznání mechanismů dominance a nerovné distribuce moci. Transformační participace usiluje především o transformaci vědomí lidí o sociální realitě. Stává se prostředkem ke zplnomocnění, ale i cílem samotným.

Popsané typy participace jsou pozitivní. Participace je ale také proces, ve kterém mezi jednotlivými zájmy mohou vznikat tenze, či může dojít k prosazování zájmů jen jedné ze stran. Autorka poukazuje také na to, že je participace dynamickým procesem a jako koncept může být využívána pro prosazení dílčích zájmů některé ze skupin a tím může docházet k jejímu zneužití; zpochybňuje tak časté spojování participace s ideály dobré správy a s nekritickými koncepty občanské společnosti.

Ad c) Z hlediska míry moci, která participaci připouští jako legitimní, je možné mluvit o úrovních participace. Různým úrovním participace se věnovala již Arnstein v roce 1969. Její žebřík je sestaven z osmi příček od nejnižší do nejvyšší míry participace, které třídí do tří hlavních kategorií:

Neúčast (manipulace, terapie).

Tokenismus (informování, konzultování, zapojení).

Občanský vliv (partnerství, delegovaná pravomoc, občanská kontrola).

Na různé úrovně participace odkazuje také Wilcox (1994). Nejnižší, první úrovní participace je informování, kdy je občanům sděleno, co je v plánu, nemají téměř žádnou možnost to ovlivnit.

Druhým stupněm jsou konzultace, při kterých jsou lidé táženi na názor, zpětnou vazbu. Třetí úrovní je zapojení lidí do rozhodování.

Čtvrtá úroveň spočívá ve společném jednání, ve společném uskutečňování plánů. Největší občanské moci je dosaženo, když poskytovatelé veřejných služeb podporují nezávislé iniciativy občanů, například skrze finanční podporu či poradenství.

Využití pojetí procesu participace

V rámci pojetí procesu participace jsme se nechali inspirovat responzivní evaluací, která klade důraz na komplexní sledování jevů s cílem podpořit lokální úsilí o zlepšení. V rámci procesu responzivní evaluace jsou upřednostňovány

VYUŽÍVANÉ TŘÍDĚNÍ PARTICIPATIVNÍCH TECHNIK DLE JEJICH CÍLŮ

metody, které umožňují, aby se během hodnocení vynořily nové otázky a problémy. V rámci využití tohoto přístupu je také zdůrazňována role kontextu, v němž výzkum probíhá (Stake, 2004).

Takto pojmávané participativní plánování je druhem akčního výzkumu, který je jednotou pozorování, myšlení a jednání. Tato jednotka se projevuje jako **spirála opakujících se aktivit: pozorování a reflexe, plánování, jednání** (Stringer, 2007). V rámci tohoto pojetí jsme rozlišovali následující fáze procesu participativního plánování v městském prostoru:

Evaluační fáze – zaměřená na hodnocení daného prostoru jako místa a metod participativního plánování, které jsou v něm využívány. V rámci této fáze jsou sbírány a vyhodnocovány veškeré materiály k danému prostoru, kdy je kritériem jejich výběru vztaženost k danému prostoru, místu nebo jevu. V rámci této fáze mohou být využívány techniky jako je desk research, analýza dokumentů nebo např. evaluační či sebeevaluační dotazníky pro vybrané stakeholdery (v našem případě se jednalo o aplikační garanty projektu).

Extenzivní fáze – slouží k zapojení širokého okruhu nespécifických účastníků („široké veřejnosti“) a je zaměřena zejména na rozšiřování poznatků o daném prostoru, místu nebo jevu.

Intenzivní fáze – slouží k zapojení úzce zaměřeného okruhu specifických účastníků (konkrétní skupina osob nebo osoby angažované v konkrétním problému) a je orientována na spolupráci na konkrétním specifickém úkolu, problému (zpravidla středního nebo menšího rozsahu).

Reflexivní fáze – je realizována cyklicky po každé z jednotlivých fází a slouží k reflexi a validizaci realizovaného postupu. Reflexivní mezifáze sestává např. z konzultace s externími (ve smyslu účasti na výzkumu) experty.

Participativní rozvoj vzniká za spolupráce všech aktérů v území, tedy občanů, odborníků, samosprávy a komerčních subjektů. Zajištění spolupráce takto odlišných aktérů je výzvou pro tvorbu metodik, které umožní zjišťovat potřeby všech účastníků a zapojit všechny do rozhodovacího procesu. Participativní plánování probíhá na více úrovních, od zplnomocnění¹ přes spolupráci, konzultaci, až po informování. V rámci jednotlivých úrovní participace se liší rozdělení (rozhodovací) moci mezi jednotlivé aktéry participace. Cílem úrovně zplnomocnění je dát rozhodovací moc o finálním výsledku do rukou všech zapojených aktérů. Cílem spolupráce (kolaborace) je spolupracovat se všemi aktéry na tvorbě alternativ a identifikaci preferovaných alternativ, které jsou následně zakomponovány do finálního rozhodnutí. Konzultace a informování jsou nižšími úrovněmi participace, které ale mohou i tak tvořit důležitou součást participativního plánování; jejich cílem je zejména poskytnout veřejnosti informace a obdržet zpětnou vazbu od zapojených aktérů k alternativám nebo rozhodnutím (Bunnell, Jepson, 2011).

V kontextu výše zmíněného jsme se rozhodli využít pro třídění námi využitých technik participace podle cíle jejich využití a vytvořili jsme následující kategorie:

A. Techniky INFORMATIVNÍ – cílem je seznámení veřejnosti s plánovacími činnostmi, s projekty. Příkladem může být: výstava návrhů; informativní stánek; informační schůzky (na úrovni veřejného projednání, jak se v současnosti dělá); zpráva v médiích, na internetu, FB atd.

B. Techniky EDUKATIVNÍ (vzdělávací, výchovné) – cílem je různá forma vzdělávání, šíření podrobných a alternativních informací, seznamování s problémy a jejich možným řešením atd., aktivizace veřejnosti, která je připravena na hlubší formy participace. Příkladem může být: komunitní vycházka; přednáška; urbánní hra; konference; výstava; online platforma (webová stránka, blog...).

C. Techniky EXPLORATIVNÍ (vyhledávací) – cílem je hlavně posbírat, získat informace, názory, komentáře. Příkladem mohou být: ankety; dotazníky; rozhovory; soutěže pro veřejnost; kulaté stoly; komunitní vycházka; World Café; Charette; Photovoice...

D. Techniky KOLABORATIVNÍ (založené na spolupráci) – cílem je získat co nejpodrobnější podklady, požadavky pro konkrétní řešení, účastníci jsou do jisté míry jeho tvůrci, ale také za rozhodnutí přebírají odpovědnost a musí hledat společné zájmy (win-win strategie), techniky vedou k tvůrčímu přístupu a výsledkem jsou konkrétní řešení témat, strategií, forem. Příkladem mohou být: urbánní hry; kulaté stoly; diskuzní skupiny či různé jiné specifické formy diskuzí jako World Café nebo Charette.

Z výše uvedených příkladů v rámci jednotlivých úrovní participace je patrné, že se některé příklady konkrétních technik v jednotlivých úrovních participace opakují. Zařazení technik do jednotlivých kategorií totiž spočívá v nastavení jejich konkrétního využití s ohledem na cíle participace, které jsou směrodatným ukazatelem pro zařazení technik.

1) Zplnomocnění chápeme v intencích a) individuálního a b) komunitního zplnomocnění, které vnímáme jako ad a) individuální posílení práv, aspirací a kulturní moci; a jako ad b) posílení lokální politiky a sousedství v rozhodování a plánování (Giddens, 2004).

TECHNIKY VYUŽITÉ V RÁMCI PARTICIPATIVNÍHO PLÁNOVÁNÍ

V této kapitole představíme jednotlivé techniky využití v rámci participativního plánování v městském prostoru. V rámci designu výzkumu jsme využili případovou studii jako zastřešující metodologický přístup pro tvorbu dat.

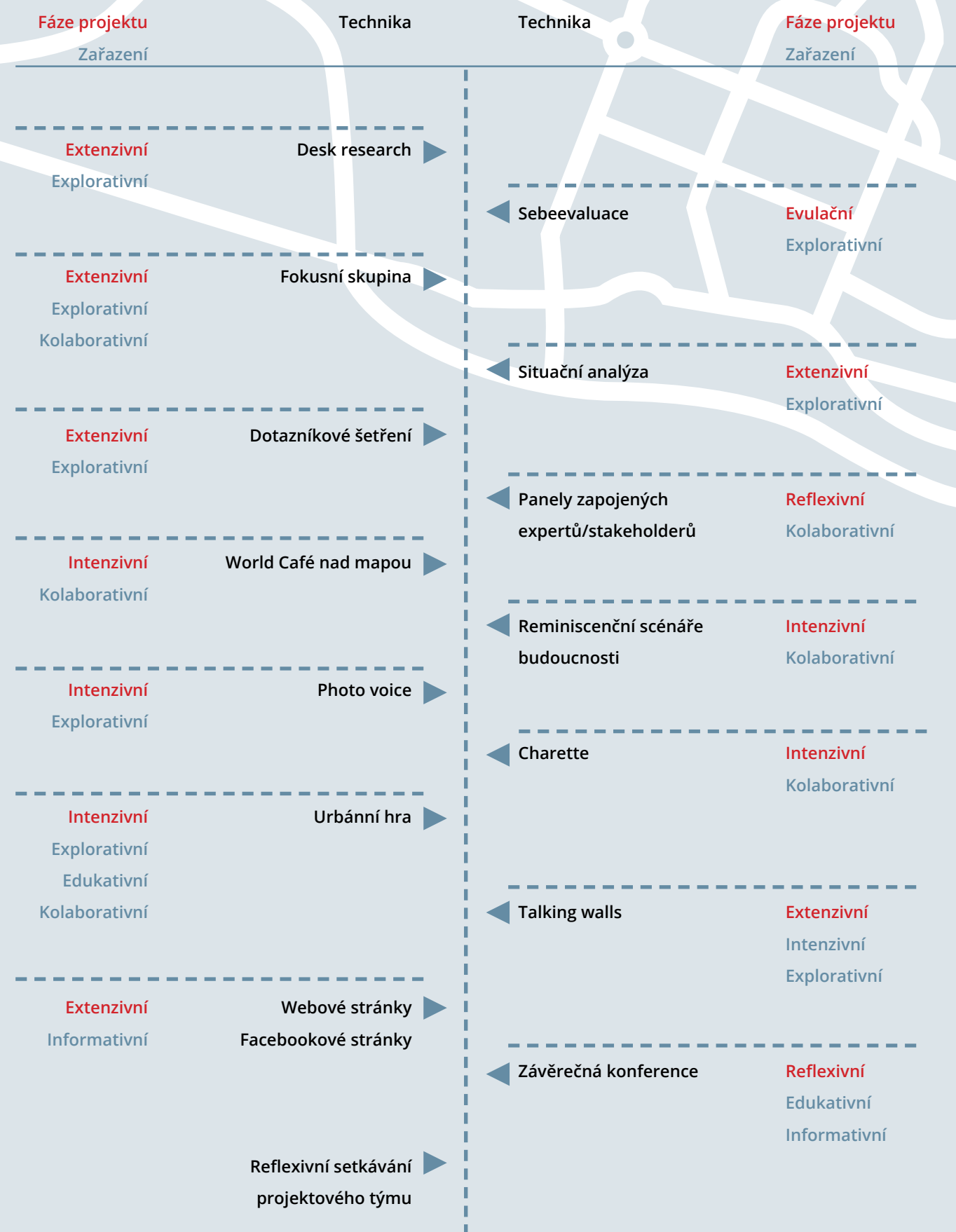
Případová studie

Případová studie je jednou z nejčastějších metod kvalitativního výzkumu. Jedná se o detailní studium jednoho případu, ať už je tento případ vymezen jakkoli. Gerring (2006) vymezuje případ jako prostorově ohraničený jev pozorovaný v jednom časovém bodě nebo v jednom časovém období. Případ tedy musí být uzavřený, mít jasné hranice, vnitřní logiku fungování a specifickou podstatu. Případem přitom může být jedna osoba, jeden jev, jedna organizace anebo, jako je tomu v našem případě, jedno území – Hlavní třída v Ostravě-Porubě.

V rámci případové studie je cílem výzkumníků získat, co (významově) nejširší a (obsahově) nejhlubší data o jednom případě za účelem získání celostního pohledu a vzhledu do dané problematiky. Takto designovaná případová studie vychází metodologicky z předpokladu, že pokud získáme ono celostní porozumění jednomu případu, lépe porozumíme jiným (podobným) případům. V rámci metodologického zaměření jsme zvolili tzv. jedinečnou případovou studii, která klade důraz na porozumění jedinečnosti konkrétního případu. Naše případová studie je tedy idiografická, jejím cílem je: popsat, vysvětlit nebo interpretovat určitý případ, bez nároků na generalizaci našich poznatků.

I přes to, že je případová studie jednou z nejvyužívanějších metod v kvalitativním výzkumu, je nezbytné uvést (v souladu s kritikou pozitivistické tradice), že její kvalita úzce souvisí s kvalitou jejího zaměření a že není často schopna poskytnout jasné nástroje k verifikaci poznatků výzkumu a k tvorbě teorie (Levy, 2008).

V naší případové studii jsme kombinovali synergii využití: a) kvalitativních i kvantitativních výzkumných strategií; a b) odbornosti technických i netechnických vědních oborů. Níže je prezentovaná přehledová tabulka využití jednotlivých technik participace.

Třídění a stručné představení využitých technik

Desk research	Photo voice
Sebeevaluace	Charette
Fokusní skupina	Urbánní hra
Situační analýza	Talking walls
Dotazníkové šetření	Webové stránky / Facebookové stránky
Panely zapojených expertů/stakeholderů	Závěrečná konference
World Café nad mapou	Reflexivní setkávání projektového týmu
Reminiscenční scénáře budoucnosti	

Technika	Fáze projektu	Zařazení	Popis	Cílová skupina
Desk research	Extenzivní	Explorativní	Desk research nebo také „výzkum od stolu“ znamená identifikaci, analýzu a zpracování již existujících, čili sekundárních odborných zdrojů. Patří k výzkumným technikám, ve kterých je potřeba efektivně zpracovat větší množství textů za kratší časový úsek. V rámci projektu byla technika využita při mapování sociálně-dějinných, sociálně-demokratických, sociálně-politických a architektonických aspektů lokality se snahou porozumět těmto kontextům. K syntéze byla využita analýza zdrojů vyhledaných dle klíčových slov relevantních k tématům.	Relevantní dokumenty a texty vztahované k lokalitě
Sebeevaluace	Evaluční	Explorativní	Sebeevaluace jsou cenným zdrojem dat reflexivní povahy. V rámci projektu byla realizována sebe-evaluace stavu participativního plánování v městském prostoru v dané lokalitě pomocí sebe-evalučního dotazníku pro aplikační garanty projektu (n=4). Otázky v sebeevaluačním dotazníku byly zaměřeny na dosud využívané participativní techniky; cíle, k nimž jsou participativní techniky využívány; cílovou skupinu; časovou náročnost techniky; výsledek; další využívání výsledků a reflexivní hodnocení výhod a nevýhod konkrétních technik. Data byla vyhodnocena pomocí tematické analýzy ² a deskriptivních statistických metod.	Aplikační garanti projektu: Magistrát města Ostravy, Městský obvod Poruba, Moravskoslezský kraj Stakeholder: Agentura pro sociální začleňování
Fokusní skupina	Extenzivní	Explorativní/ Kolaborativní	Fokusní skupiny jsou výzkumnou technikou zaměřenou na hloubkovou diskusi tématu či témat, kdy je cílem získat od účastníků informace. Data jsou sbírána ve skupinové diskusi vedené moderátorem. Diskuze se týká jednoho klíčového tématu. Počet účastníků je spíše v jednotkách, aby diskuze mohla probíhat plynule a všichni měli příležitost se zapojit. Naší fokusní skupiny se zúčastnilo 14 osob z řad aplikačních garantů projektu a fokusní skupina byla zaměřena na participativní tvorbu designu projektu a jeho konkrétních výstupů. Konkrétním výstupem byl tematicky tříděný zápis z fokusní skupiny.	Aplikační garanti projektu: Magistrát města Ostravy, Městský obvod Poruba, Moravskoslezský kraj a zástupci spolupracujících organizací

2) Data byla analyzována pomocí tematické analýzy dle Braun a Clarke (2006), kdy proběhlo otevřené kódování dat a následně jejich seskupení do konkrétních témat (tj. obsahově-významových jednotek v datech) na základě jejich podobnosti nebo rozdílnosti. Obsahovou analýzu Braun a Clarke jsme využili, jelikož vychází z konstruktivistických principů práce s daty, která považuje za interpretačně spolu-vytvářená v interakci mezi výzkumníkem a informantem.

Technika	Fáze projektu	Zařazení	Popis	Cílová skupina
Situační analýza	Extenzivní	Explorativní	V realizovaném výzkumu byla situační analýza využita jako určitá rozšiřující technika analýzy rozhovorů relevantních komunikačních partnerů. V rámci využitých polostrukturovaných rozhovorů ³ byly před samotným interview připraveny okruhy otázek (asociace spojené s místem, význam místa, pocity a myšlenky ve vztahu k místu, trávení času v místě, co se na daném místě líbí/nelíbí, vnímané prostorové hranice místa), které byly následně komunikačním partnerům pokládány. Na takto připravené „jádro“ interview se posléze dále nabalovaly další otázky. Vzniklé situační mapy sloužily k zachycení všech (stěžejních) elementů přítomných ve zkoumané situaci (bez rozdílu, o jaký typ elementu se jedná) za účelem zachycení komplexnosti a dynamičnosti dané situace. V našem případě byla výzkumná otázka situační analýzy položena následovně: Co je to Hlavní třída v Porubě a co pro vás znamená? ⁴ Výzkumu se zúčastnilo 32 informantů na základě doporučení aplikačních garantů.	Stakeholderi
Dotazníkové šetření	Extenzivní	Explorativní	Dotazníkové šetření nám umožnilo získat data od 199 osob. Metoda probíhala ve třech variacích: 1: pomocí přímého dotazování v lokalitě, 2: pomocí dotazování tzv. stakeholderů (na doporučení aplikačními garanty) a 3: pomocí nepřímého písemného dotazování (distribuce dotazníků do schránek osob bydlících v lokalitě, sběrná místa dotazníků s možností vyplnění dotazníku na místě v prostoru Hlavní třídy). Data byla analyzována pomocí deskriptivních statistických metod.	Osoby žijící v dané lokalitě
Panely zapojených expertů/stakeholderů	Reflexivní	Kolaborativní	Uživatelské panely jsou specializované skupiny složené z lidí, kteří budou využívat výsledky projektu. Všichni zúčastnění mohou sdílet informace a přispívat k diskusi; konsensu (souhlasu) zapojených aktérů je obvykle dosaženo prostřednictvím hlasování. Panel zapojených expertů byl realizován třikrát, poprvé nad výsledky sebeevaluace stakeholderů, podruhé nad výsledky dotazníkového šetření a situační analýzy a potřetí jako diskuze k Případové studii. V rámci interaktivního zapojení účastníků byly využity poziční mapy, kde měli účastníci možnost svůj názor na dané téma umístit na konkrétním místě (souřadnici) ve čtyřech významových kvadrantech vytvářených osami x a y. Při online setkání bylo využito také nástroje Mural, v němž účastníci zapisovali svá očekávání od výstupů projektu a následně hlasovali o jejich prioritizaci. Takto realizované panely zapojených expertů a stakeholderů sloužily k validizaci a rozšíření poznatků. Měly ovšem také roli informativní. Akcí se zúčastnilo 55 osob.	Aplikační garanti projektu: Magistrát města Ostravy, Městský obvod Poruba, Moravskoslezský kraj Stakeholderi, spolupracující organizace a občané zapojení do situační analýzy a dotazníkového šetření

3) V rámci využitých polostrukturovaných rozhovorů byly před samotným interview připraveny okruhy otázek („jádro interview“), které byly následně komunikačním partnerům pokládány a na které se nabalovaly další otázky. V rámci stanoveného předmětu výzkumu se ukázala jako výhoda možnost kombinovat volnou a strukturovanou komunikační výměnu mezi informantem a výzkumníkem a „vytěžit současně maximum jejich výhod“ (podobně viz Miovský, 2006).

4) V rámci výzkumu byly využity „klasické“ postupy zakotvené teorie, tedy čtyři fáze kódování, jednalo se o: otevřené kódování (tvorba analytických držátek, kódů); záměrné kódování (hledání podobnosti, výběr „nejúžitečnějších“ kódů), „porovnání dat s kódy a kódů s daty“ a propracování kódů; axiální kódování (tvorba koherentního celku, kategorií, které ukazují na vztahy mezi jednotlivými kódy); teoretickou fázi (tvorba teorie, která nám odpoví na výzkumnou otázku) (Charmaz, 2003).

Technika	Fáze projektu	Zařazení	Popis	Cílová skupina
World Café nad mapou	Intenzivní	Kolaborativní	World Café umožňuje středním a větším skupinám (přibližně 20 až 60 účastníků) sdílet zkušenosti, názory a hledat odpovědi na otázky, které jsou předem definovány. Probíhá jako facilitovaná diskuze menších skupin a následné společné sdílení výsledků ve velké skupině. Metoda proběhla formou kombinace této metody a setkání nad mapou. Účastníci tedy diskutovali ve skupinách nad mapou zájmového území. Setkání nad mapou přitom slouží ke zhodnocení současného stavu (prostředí a témat) a budoucích představ občanů ve vztahu k lokalitě. Umožňuje lépe propojit komentáře s konkrétními místy v lokalitě. Metoda World Café nad mapou navazovala v projektu na předchozí dílčí výsledky průzkumu na téma: Co pro Vás znamená Hlavní třída v Porubě? Dílčí výstupy sloužily jako podklad pro vytvoření témat, kterým se věnovaly skupinové diskuze. Témata byla stanovena následovně: lidé a jejich aktivity; prostory, prostředí a jejich stav, užívání a potenciál; symbolické významy a místa; nepříjemnosti a problémy; a výzvy a možnosti, příležitosti. Účastnilo se celkem 27 osob.	Stakeholderi, aplikační garanti a spolupracující organizace
Reminiscenční scénáře budoucnosti	Intenzivní	Kolaborativní	Metoda scénářů budoucnosti je založena na tvorbě možných představ budoucnosti (na základě specifických hybných sil či trendů) ve vztahu k dané tematické, které mohou sloužit jako inspirace ke strategickému plánování. Přidání prvků reminiscence nám umožnilo využívat při tvorbě scénářů budoucnosti vzpomínek seniorů z dané lokality. Metoda probíhala pomocí opakovaného kontaktu se třemi pamětníky prostoru Hlavní třídy za využití dobových fotografií (podpora reminiscence), který byl zaměřen na vzpomínky, aktuální stav a budoucí scénáře vývoje prostoru Hlavní třídy. K zajištění dat byla využita metoda orální historie zaměřená na sběr ústních svědectví osob. Data byla doslovně přepsána a dále analyzována pomocí tematické analýzy.	Senioři z lokality

Technika	Fáze projektu	Zařazení	Popis	Cílová skupina
Photo voice	Extenzivní	Explorativní	Photovoice je vizuální metodou, která probíhá za využití fotoaparátů či kamer k dokumentování reality odehrávající se v komunitě či lokalitě. Metoda umožňuje zaznamenat a diskutovat situace a procesy, které jsou výzkumníkům často skryté. Metoda photovoice byla prezentována prostřednictvím webových stránek projektu a sociální sítě Facebook. Cílovým příjemcem tedy mohl být kdokoliv, kdo webové stránky projektu navštívil či zhlédl odkaz na Facebooku a je nějakým způsobem spojen s Hlavní třídou v Ostrově-Porubě. Do jisté míry mohla být užita metoda sněhové koule neboli nabalování. Zapojení občané mohli formou webové stránky vložit fotografii místa, kde se cítí dobře nebo tam rádi tráví čas; anebo místa, které je pro ně naopak spojeno s nějakými nepříjemnými pocity, problémy či překážkami. Dále byli všichni požádáni o pojmenování fotografie a byla jim poskytnuta možnost vysvětlit, proč vyfotili právě danou fotografii. Nakonec byli zapojení občané požádáni, ať vysvětlí svůj vztah k lokalitě (např. osoby projíždějící, bydlicí, vlastníci byt, trávící v lokalitě svůj volný čas, rodiny s dětmi apod.). V rámci realizace metody photovoice jsme získali jedenáct pozitivních a čtrnáct negativních komentářů k vymezenému prostoru, které byly dále tematicky analyzovány.	Lidé žijící nebo využívající danou lokalitu
Charette	Intenzivní	Kolaborativní	Cílem metody je prohloubit poznání o potřebách v konkrétním místě a formulovat závěry, na kterých je ve skupině shoda, případně odhalit témata, která v diskusi vycházejí jako kontroverzní. Cílovou skupinou jsou osoby se vztahem k místu, jeho podrobnou znalostí a zájmem vyjádřit názor. V našem případě se jednalo o moderovanou diskusi 15 osob (specialistů, zastupitelů, 4 dalších osob). V rámci využití metody proběhla cyklická diskuze ve skupině na dané téma (středový pás Hlavní třídy), která byla provedena ve dvou kolech. Po každém kole se ověřovaly závěry, ke kterým došla skupina s ostatními účastníky, kteří řešili jiné téma ve stejné řešné oblasti (zeleň, aktivity a funkce, provoz a organizace činností).	Experti z oblasti architektury z dané lokality
Urbánní hra	Intenzivní	Explorativní/Edukativní/ Kolaborativní	Urbánní hra je metoda, která účastníkům přináší možnost vstoupit do jiné role a vyzkoušet si jiné vnímání řešeného místa. Prostřednictvím hry se stanou hypotetickou osobou se vztahem k řešenému místu a mají za úkol zformulovat její priority. „Co by takový člověk od místa chtěl, jaká očekávání by měl, na čem by mu nejvíce záleželo.“ Prezentované podněty všech různých rolí jsou podrobeny diskusi a hlasování, ve kterém všichni určují své priority. Postupně dochází k omezování výběru a hledání společných priorit. Výsledkem hry je jak řada jednotlivých podnětů, které projdou různou diskuzí, tak jejich prioritizace napříč účastníky. Vedlejším, ale neméně důležitým efektem, je edukace účastníků. Hráči mají možnost vidět místo jinými očima a pochopit, že očekávání mohou být různá a je nutné hledat racionální průnik. Online podoby hry se zúčastnilo 31 hráčů.	Lidé žijící nebo využívající danou lokalitu

Technika	Fáze projektu	Zařazení	Popis	Cílová skupina
Talking walls	Extenzivní/intenzivní	Explorativní	Talking walls, neboli "mluvící zdi" jsou téměř uměleckým nástrojem, jak získat informace od široké veřejnosti či blíže specifikované skupiny, která je určena lokálním umístěním dané zdi. Jednou z možností je zeď ve formě "čistého plátna", kdy jediným určeným směrem je téma (nadpis). Variantou je poté spolupráce mezi autory zdi a veřejností, kdy autor předestírá otázky, či poloviční informace a očekává jejich doplnění kolemdoucími. Každý se poté může vyjádřit a přidat svůj komentář textově či graficky k danému tématu.	Studenti v dané lokalitě
Webové stránky Facebookové stránky	Extenzivní	Informativní	Informační a komunikační technologie slouží obvykle k poskytování informací i k získávání zpětné vazby. Mohou být využity pro podporu a realizaci některých zmíněných technik. My jsme konkrétně využili webových a facebookových stránek projektu za účelem poskytnutí informací široké veřejnosti o projektu a za účelem propagace projektu, včetně jeho jednotlivých aktivit.	Široká veřejnost
Závěrečná konference	Reflexivní	Edukativní/Informativní	Závěrečná konference proběhne jednorázově, a to v závěru projektu, tedy v roce 2021. Obecně je cílem konference prezentace sumarizovaných informací vztahujících se ke stanoveným tématům. Samotná prezentace získaných informací pak neslouží jen k jejich sdílení, ale také šíření, další diskusi a případné spolupráci. Námí realizovaná závěrečná konference bude vycházet z tématu tříletého výzkumného projektu s názvem Komunitně založené participativní plánování v městském prostoru, jehož cílem je ověřovat možnosti spolupráce s veřejností při plánování městského prostoru, přičemž jako prostor pro experimentální ověřování možných postupů a způsobů zapojení obyvatel do plánování byla vybrána Hlavní třída v Ostravě- Porubě. Výstupů projektu je několik, nicméně tím nejdůležitějším bude metodika, kterou budou moci využít obce, městské části, města či kraje, všichni, kdo chtějí zapojovat občany do plánování veřejného prostoru. Závěrečná konference bude zejména pro seznámení se s jednotlivými výstupy výzkumného projektu, v neposlední řadě pak pro diskusi.	Aplikační garanti projektu: Magistrát města Ostravy, Městský obvod Poruba, Moravskoslezský kraj Stakeholdeři a občané zapojení do předchozích fází projektu. Zájemci o danou problematiku z řad akademiků a studentů FSS OU a FAST VŠB-TUO, laická veřejnost Projektový tým
Reflexivní setkávání projektového týmu			Reflexivní setkávání projektového týmu probíhalo pravidelně dle aktuálního průběhu a potřeb projektu (jednou za měsíc až dva měsíce; mezitím probíhala rovněž setkání sub-týmů projektu). Reflexivní setkávání projektového týmu bylo zaměřeno na prezentaci již realizovaných technik, jejich reflexi ze strany výzkumného týmu, plánování dalších aktivit a dosažení co nejvyšší kvality jejich průběhu a na reflexi limitů výzkumu.	Členové projektového týmu

Desk research

Desk research nebo také „výzkum od stolu“ či „sekundární analýza“ znamená identifikaci, analýzu a zpracování již existujících, čili sekundárních zdrojů. Představuje další využívání údajů, jako např. archivovaných sestav z vlastních šetření, analýzy publikovaných statistických informací či výsledků výzkumů, datových souborů získaných z jiných i zahraničních pracovišť (viz. Reichel, 2009) nebo odborných publikací, zpráv z médií, formálních i neformálních dokumentů a databází státních a nestátních organizací, výročních zpráv apod. Patří k výzkumným technikám, ve kterých je potřeba efektivně zpracovat větší množství textů za kratší časový úsek. Jde o záležitost relativně levnější, než všechna data zajišťovat vlastními silami.

Desk research je typem deskriptivního zkoumání. Je to nutný krok u většiny výzkumů, protože umožňuje výzkumníkovi získat základní znalosti o daném tématu a tím zpřesnit další fáze výzkumu (Engel, Schutt, 2013).

K synteticky vytvořenému textu se využívá analýzy zdrojů vyhledaných dle klíčových slov relevantních k tématům. V rámci projektu byla technika využita ve fázi extenzivní při mapování sociálně-dějinných, sociálně-demografických, sociálně-politických a architektonických aspektů lokality se snahou porozumět těmto kontextům.

Cílová skupina

Techniku/metodu lze využít v širokém spektru zdrojových dokumentů a textů. Nejčastěji se používá při analýze oborově zaměřených výzkumů, při analýze statistických údajů z Českého statistického úřadu apod.

Kroky realizace

1. Formulace cíle desk research
2. Popis témat, která má desk research pokrýt
3. Formulace klíčových slov k pokrytí požadovaných témat
4. Lokalizace a identifikace odborných zdrojů
5. Analýza zdrojů dle klíčových slov
6. Syntéza témat vzešlých z analýzy

Základní principy realizace

- Otevřenost k novému
- Reflexe zdrojů dat a jejich platnosti
- Kritické propojování poznatků z jednotlivých zdrojů
- Snaha o dosažení nasycení dat vztažených ke konkrétnímu tématu nebo jevu

Co je pro realizaci potřeba zajistit

- Psací potřeby
- Online přístup
- Počítačovou techniku
- Literaturu a zdroje potřebné pro zpracování tématu

Možné návazné metody

Výstupy mohou sloužit jako teoretická východiska pro další práci, pro zpřesnění designu výzkumu, případně jako podklad pro realizaci navazující fáze výzkumu.

Výhody a nevýhody použití

Výhody	Nevýhody
Rozvíjení a specifikace původních témat	Nedostatek zdrojových dokumentů k tématu
Syntéza již existujících poznatků k danému tématu	Opakování chyby, kterou způsobil autor prvotního zdroje
Odkrytí nových souvislostí v tématu	
Zisk historické perspektivy dané lokality/tématu	

Rozšiřující tipy a doporučení

- Jasně formulovat zadání a cíl.
- Vymezit okruh analyzovaných zdrojů.

Příklady dobré praxe

Výzkumy Soukup. (nedatováno). Dostupné z: <http://www.vyzkumysoukup.cz/marketingovy-vyzkum/desk-research/>
B2B International. (nedatováno). Dostupné z: <https://www.b2binternational.com/research/methods/research-techniques/secondary-research/>

Sebeevaluace

Cílem metody je zhodnocení praxe účastníků z pohledu míry využití participativních technik, způsobu jejich využití a využití získaných závěrů pro konkrétní účely.

Sebeevaluace jsou cenným zdrojem dat reflexivní povahy. V rámci projektu byla realizována sebeevaluace stavu participativního plánování v městském prostoru v dané lokalitě pomocí sebeevaluačního dotazníku pro aplikační garanty projektu (n=4). Otázky v sebeevaluačním dotazníku byly zaměřeny na dosud využívané participativní techniky; cíle, k nimž jsou participativní techniky využívány; cílovou skupinu; časovou náročnost techniky; výsledky; další využívání výsledků a reflexivní hodnocení výhod a nevýhod konkrétních technik. Data byla vyhodnocena pomocí tematické analýzy⁵ a deskriptivních statistických metod.

Cílová skupina

Cílovou skupinu tvoří instituce využívající participativní techniky ve své praxi v rámci určitého zájmového jevu nebo určitého zájmového území/lokality.

Kroky realizace

Instituce/aktér je osloven/a a požádán/a o vyplnění dotazníku. Vyplňování je nezávislé a subjektivní z pohledu konkrétní praxe účastníka. Odpovědi jsou vyhodnoceny kvantitativně z pohledu zastoupení jednotlivých technik a z pohledu různých třídění metod participace. Zároveň jsou odpovědi vyhodnoceny kvalitativně z hlediska způsobu využití jednotlivých technik, jejich správné aplikace nakládání se získanými informacemi. Výsledky jsou účastníkům prezentovány formou zpětné vazby a porovnání s obecnými škálami participace. V našem případě byly vyplněné dotazníky zpracovány, jednotlivé metody analyzovány diskuzí členů týmu a zařazeny do kategorií podle míry spolupráce, míry zapojení, poměru kvality a kvantity, fáze zapojení a iniciátora spolupráce. V rámci jednotlivých kategorií bylo vyjádřeno procentuální zastoupení technik používaných aplikačními garanty a zároveň byla praxe vztažena k obecně platnému žebříčku participace.

Zpracované výsledky byly formou grafů prezentovány aplikačním garantům a doplněny poznámkami, jaké možnosti participace nabízí a jaké v současné době nejsou a mohly by být využívány. Ukázalo se, že využívané techniky se umísťují spíše na nižších stupních pomyslného žebříčku participativnosti a chybí participace v průběhu přípravy projektů. Praxe vykazuje nedostatek cykličnosti a nižší míru transparentnosti. Mnohé techniky, které aplikační garanti používají, jsou na hraně, kdy je možné považovat je za participaci a kdy už jde o „běžnou“ práci profesionála.

Metody dělení technik:

1. Dělení podle cíle spolupráce: informativní / edukativní / explorativní / kolaborativní.
2. Dělení podle míry zapojení: informovaný občan / dotázaný občan / občan komentující rozhodnutí / občan vymýšlející řešení / občan spolupracující.
3. Dělení podle poměru kvality a kvantity: extenzivní / intenzivní.
4. Dělení podle fáze zapojení: předběžné / průběžné / závěrečné.

Základní principy realizace

- Dobrovolnost účastníků
- Atmosféra důvěry a otevřené reflexe
- Sdělování zpětné vazby v rámci principů konstruktivní kritiky
- Sebehodnocení založené na subjektivitě výpovědí

Co je pro realizaci potřeba zajistit

- Běžné kancelářské vybavení
- Místnost s prezentační technikou pro prezentaci vyhodnocení

Možné návazné metody

Slouží jako úvodní metoda pro zhodnocení stávajícího stavu a zvolení postupu pro další spolupráci.

Výhody a nevýhody použití

Výhody	Nevýhody
Nenáročnost pro realizátora	Subjektivita odpovědí
Možnost zmapovat stávající praxe v dané oblasti	Idealizace vlastní praxe
Zisk zpětné vazby pro účastníky	Nutnost nastavení atmosféry důvěry a spolupráce
Vytvoření prostoru pro reflexi	Nutnost nastavení procesu zpětné vazby a případného šíření výsledků
Rychlost	

Rozšiřující tipy a doporučení

Dotazník by měl být podrobný, s dostatkem otevřených otázek. Zároveň je nezbytné, aby byl účastníkům poskytnut dostatečný časový prostor pro jeho vyplnění. Dotazník by měl zkoumat nejen samotné participativní praxe, ale také to, jak je s informacemi získanými s využitím participativních technik nakládáno.

5) Data byla analyzována pomocí tematické analýzy dle Braun a Clarke (2006), kdy proběhlo otevřené kódování dat a následně jejich seskupení do konkrétních témat (tj. obsahově-významových jednotek v datech) na základě jejich podobnosti nebo rozdílnosti. Obsahovou analýzu Braun a Clarke jsme využili, jelikož vychází z konstruktivistických principů práce s daty, která považuje za interpretačně spolu-vytvářená v interakci mezi výzkumníkem a informantem.

Fokusní skupina

Cílem setkání je získat informace o názorech a postojích zapojených osob. Fokusní (ohnisková) skupina je určená pro menší skupiny, v ideálním případě pro 6 až 12 osob. Prostřednictvím ohniskové skupiny získáváme data za využití skupinové interakce, která probíhá v debatě na téma (ohnisko) určené výzkumníkem. Ohnisková skupina povzbuzuje skupinovou interakci a spontaneitu a umožňuje pozorovat členy cílové populace, jak aktuálně reagují na dané téma (Patton, 2002).

Ideální možností je využití moderované fokusní skupiny, kdy je moderátor zodpovědný za průběh a řízení skupiny a využití pozorovatele, který zachycuje dění ve skupině a případně využije možnosti skupinu solumoderovat upozorněním na důležitý aspekt diskuze nebo podnícením účastníků k rozvedení tématu (Švaříček, Šedová, 2007). Fokusní skupiny mohou být strukturované, polostrukturované a nestrukturované. Využití polostrukturované fokusní skupiny má přitom výhodu v tom, že určuje jádro rozhovoru a zároveň nechává prostor pro nabalování dalších témat a otázek. V rámci námi organizované fokusní skupiny byla využita metoda trychtýře, kdy bylo postupováno od obecných témat ke konkrétním. Výhodou tohoto způsobu vedení ohniskových skupin byla lepší možnost udržet určitou základní úroveň diskuze o jednotlivých tématech a přitom zajistit účastníkům skupiny dostatečný prostor pro vyjádření se (Patton, 2002).

Takto nastavená fokusní skupina v projektu konkrétně sloužila k získání představy aplikačních garantů projektu o podobě Metodiky participace; byly proto stanoveny následující okruhy témat: účel metodiky, očekávání od metodiky, obsah metodiky a plánované využití metodiky.

Fokusní skupina byla svou povahou validizační, předcházela jí sběr dat formou dotazníku s otevřenými otázkami zaměřujícího se na stanovené okruhy otázek. Agregované odpovědi aplikačních garantů byly přitom při fokusní skupině promítány formou Power Point prezentace.

Fokusní skupina byla nahrávána na diktafon a získaná data sloužila k validizaci a rozšíření podkladu pro tvorbu Metodiky participace.

Cílová skupina

V obecné rovině je cílová skupina fokusní skupiny značně široká a vždy záleží na konkrétním tématu fokusní skupiny. V našem případě byla fokusní skupina tvořena zástupci aplikačních garantů projektu, spolupracujícími organizacemi a projektovým týmem (n=14).

Kroky realizace

1. Specifikace tématu a jeho okruhů
2. Získání vyjádření aplikačních garantů k okruhům témat formou elektronicky zaslání dotazníku s otevřenými otázkami
3. Souhrnné zpracování dat od aplikačních garantů formou odpovědí na otázky dotazníku
4. Vytvoření prezentace z výsledků dat dle jednotlivých otázek a agregovaných odpovědí
5. Zaslání pozvánek na fokusní skupinu
6. Realizace fokusní skupiny
7. Zpracování nahrávky z fokusní skupiny formou odpovědí na výzkumné otázky

Základní principy realizace

- Metoda je založená na dobrovolnosti účastníků
- Při realizaci metody je nezbytné zachovávat mlčenlivost a anonymitu získaných dat
- Zapojení komunikační partneři musí být informováni o tom, jak bude s daty dále nakládáno
- Každý člen fokusní skupiny má právo sdělit svůj názor
- Členové fokusní skupiny se vzájemně respektují
- Vždy mluví jeden člen fokusní skupiny
- Každý člen fokusní skupiny má právo říct „stop“, pokud nechce na otázku z nějakého důvodu odpovídat (důvod přitom nemusí uvádět)
- Členové fokusní skupiny sdílí časový prostor na vyjádření svých myšlenek

Co je pro realizaci potřeba zajistit

- Místnost pro realizaci
- Kulatý stůl
- Diktafon
- PC techniku pro tvorbu prezentace a analýzy dat
- Zkušeného moderátora a pozorovatele/ spolumoderátora

Možné návazné metody

Lze využít v kombinaci se všemi participativními technikami.

Rozšiřující tipy a doporučení

Využití fokusní skupiny jako validizačního nástroje pro data z dotazníků.

Příklady dobré praxe

Morgan, D., L. (2001). *Ohniskové skupiny jako metoda kvalitativního výzkumu*. Boskovice: Albert.

Výhody a nevýhody použití

Výhody	Nevýhody
Rychlý získání a rozšíření dat	Nechť účastníků sdělovat názory před celou skupinou
Využití dvou vln sběru dat pro zajištění validních dat	
Získání perspektivy účastníků fokusní skupiny	
Využití skupinové dynamiky	

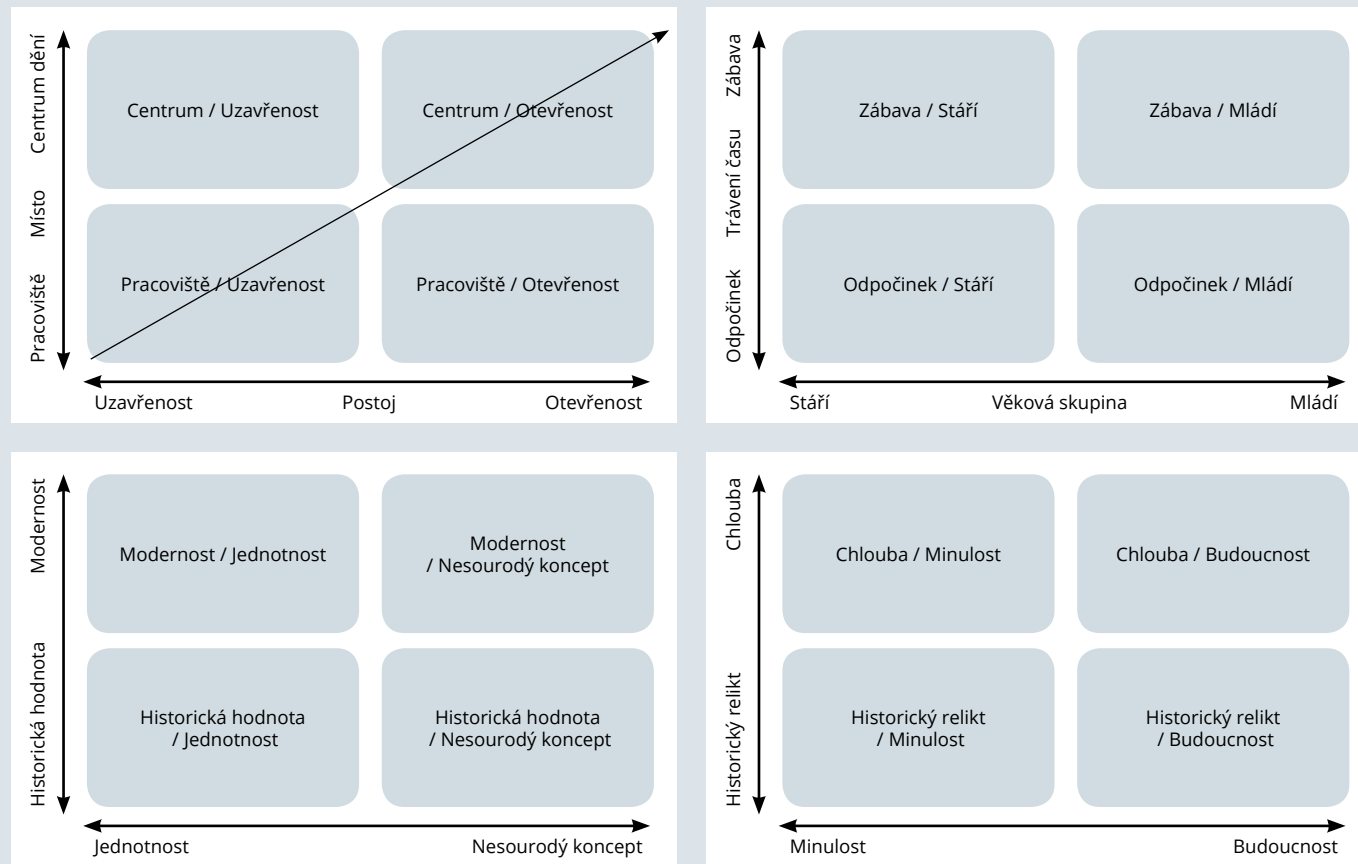
Situační analýza

Situační analýza se zaměřuje na hloubkovou analýzu situace. Situaci rozumíme množinu všech prvků, které utvářejí zkoumaný fenomén svým působením a které lze podložit empirickými daty. Clarke et al. (2018) uvádí, že „podmínky situace jsou v situaci“, čímž upozorňuje na neoddelitelnost jevu a jeho kontextu v jejich dynamické interakci. Situační analýza představuje komplexní metodu analýzy situace z různých zdrojů dat. V rámci realizovaného výzkumu byla využita jako určitá rozšiřující technika analýzy rozhovorů relevantních komunikačních partnerů. V našem případě byla výzkumná otázka situační analýzy položena následovně: Co je to Hlavní třída v Ostravě-Porubě a co pro vás znamená?

Vyjma „klasických“ postupů zakotvené teorie⁶ využívá situační analýza tři nástrojů, jedná se o: situační mapy, mapy

sociálních světů a arén a poziční mapy. Každý z těchto nástrojů přitom představuje odlišný způsob kódování a reprezentace získaných dat a jejich vzájemných vztahů. Situační mapy slouží k zachycení všech (stěžejních) elementů přítomných ve zkoumané situaci (bez rozdílů, o jaký typ elementu se jedná) za účelem zachycení komplexnosti a dynamičnosti dané situace. Mapy sociálních světů a arén umožňují porozumění situaci na mezoúrovni, prostřednictvím určení jejich klíčových aktérů a arén (diskursivní prostory, v nichž dochází k vyjednávání významů). Posledním nástrojem jsou poziční mapy, jež umožňují nahlížet na různorodost významových pozic (ne)zastávaných aktéry v dané situaci na významových osách identifikovaných ve zkoumané situaci (Clarke et al., 2018).

Příklad poziční mapy:

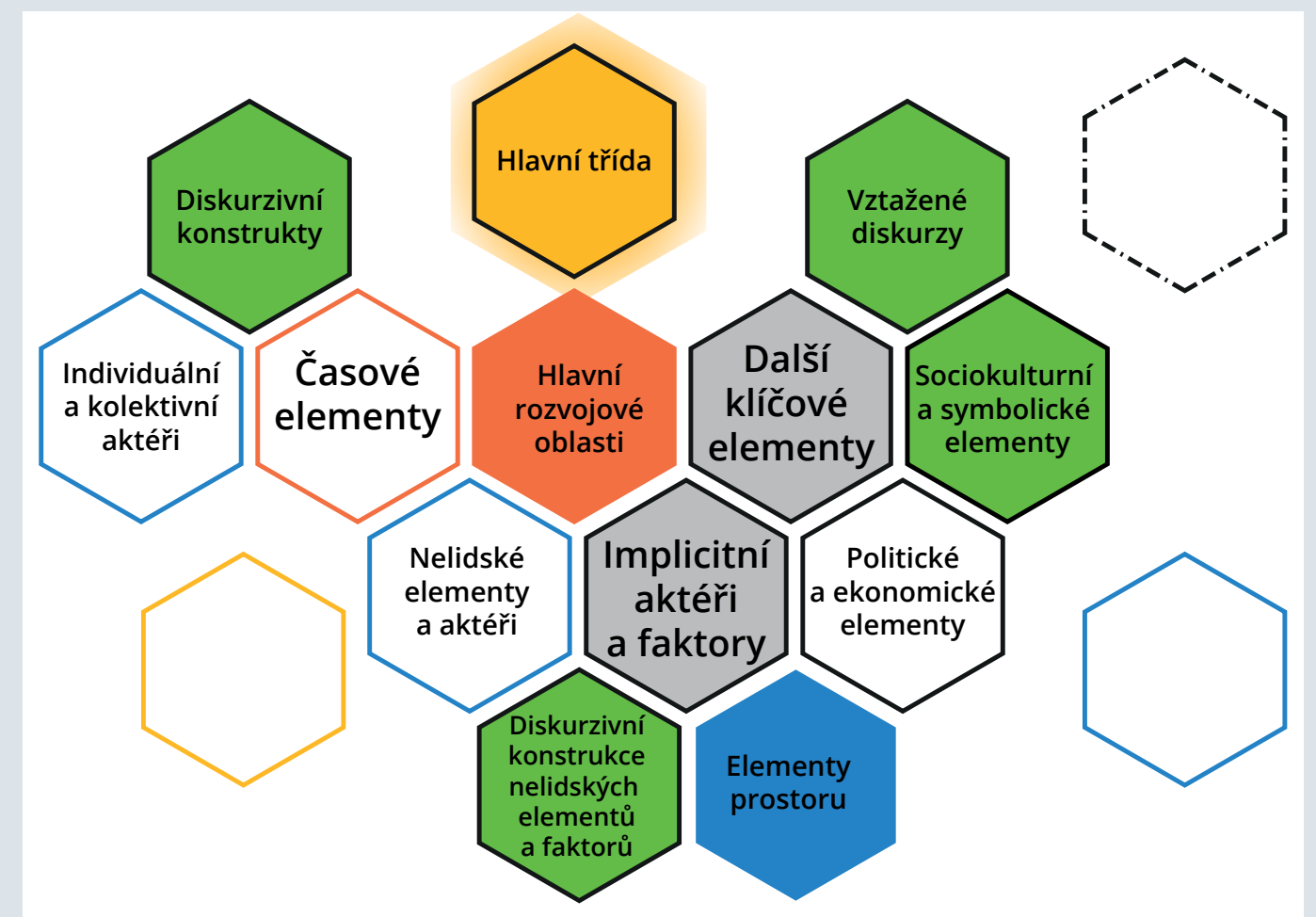

6) Mezi „klasické“ postupy zakotvené teorie patří: otevřené kódování (tvorba analytických držátek, kódů); záměrné kódování (hledání podobností, výběr „nej-užitečnějších“ kódů; „porovnání dat s kódy a kódů s daty“ a zpracování kódů); axiální kódování (tvorba koherentního celku, kategorií, které ukazují na vztahy mezi jednotlivými kódy); a teoretická fáze (tvorba teorie, která nám odpoví na výzkumnou otázku) (Charmaz, 2003).

Příklad neuspořádané mapy:

Příklad možného grafického znázornění uspořádané situační mapy:

V rámci výzkumu byly využity konkrétně (uspořádané i neuspořádané) situační mapy pro celkové ukotvení tématu výzkumu a poziční mapy v rámci tvorby dat o fungování reflexe po jednání a (ne)reflexivní rekonstrukce emocí v sociální práci.

V rámci využitých polostrukturovaných rozhovorů byly před samotným interview připraveny okruhy otázek (asociace spojené s místem, význam místa, pocity a myšlenky ve vztahu k místu, trávení času v místě, co se na daném místě líbí/nelíbí, vnímané prostorové hranice místa), které byly následně komunikačním partnerům pokládány. Na takto připravené „jádro“ interview se posléze dále nabalovaly další otázky (viz také Silverman, 2013). V rámci stanoveného předmětu výzkumu se ukázala jako (jednoznačná) výhoda možnost kombinovat volnou a strukturovanou komunikační výměnu mezi informantem a výzkumníkem a „vytěžit současně maximum jejich výhod“ v oblasti motivace informanta, ale i tvorby dat (podobně viz Miovský, 2006).

Cílová skupina

Pro výběr informantů jsme využili záměrný výběr, což je výběr komunikačních partnerů pomocí postupu, kdy (záměrně) vyhledáváme účastníky dle „určitých vlastností“; kritérií (viz např. Miovský, 2006; Rubin, Babbie, 2011). Využitým kritériem výběru bylo doporučení komunikačního partnera aplikačními garanty projektu. Druhým kritériem výběru byla dobrovolnost zapojení se do výzkumu. Výzkumu se zúčastnilo 32 komunikačních partnerů.

Kroky realizace

1. Tvorba výzkumné otázky
2. Oslovení aplikačních garantů s prosbou o doporučení relevantních komunikačních partnerů
3. Výběr oslovených komunikačních partnerů ze seznamu. (Lze využít úplný výběr nebo výběrový soubor redukovat znáhodněním např. vybráním každého pátého informanta, losováním atd.)
4. Oslovení komunikačních partnerů s prosbou o realizaci rozhovoru
5. Realizace rozhovoru a jeho nahrání
6. Přepis dat z nahrávek rozhovoru
7. Analýza dat pomocí situační analýzy

Základní principy realizace

- Metoda je založená na přesvědčení, že sociální realita je sociálně konstruovaná
- Metoda je založená na dobrovolnosti účastníků
- Při realizaci metody je nezbytné zachovávat mlčenlivost a anonymitu získaných dat
- Zapojení komunikační partneri musí být informováni o tom, jak bude s daty dále nakládáno
- Tazatel by měl být zejména posluchačem a podněcovatelem ve vztahu k dotazovanému, neměl by ho ovlivňovat svými názory
- Metoda vyžaduje znalosti kvalitativního výzkumu, zejména pak analýzy dat v kvalitativním výzkumu

Co je pro realizaci potřeba zajistit

- Diktafon
- PC techniku pro tvorbu výstupů
- Klidné prostředí pro realizaci rozhovoru

Možné návazné metody

- Validizační (ověřovací) veřejné představení výsledků zapojeným komunikačním partnerům a nebo stakeholderům a široké veřejnosti (na základě sdílené pozvánky)
- World café (nad mapou)

Výhody a nevýhody použití

Výhody	Nevýhody
Relativně rychlý sběr dat	Nároky kladené na vyhodnocení dat (znalost metod vyhodnocení dat v kvalitativním výzkumu)
Získ hloubkového vhledu do tématu	Data nelze generalizovat, slouží spíše jako vhled do perspektivy komunikačních partnerů
Přirozená technika sběru dat (rozhovor)	
Data lze využít jako hloubkový podklad pro další participativní techniky	

Rozšiřující tipy a doporučení

Posiční mapy lze využít i jako grafickou techniku dotazování např. při veřejném projednání. Čím více komunikační partnery rozpovídáte, tím více dat budete mít pro následující analýzu.

Příklady dobré praxe

Stránky o situační analýze s rozšiřujícími návody a vzory jednotlivých analýz a map: SAGE Publications. (nedatováno). Dostupné z: <https://study.sagepub.com/clarke2e>

Dotazníkové šetření

Dotazníkové šetření je typická technika kvantitativního výzkumu veřejného mínění. Zvoleny byly celkem tři metody vyplnění dotazníků.

1. Přímé osobní dotazování (face-to-face) za pomoci PAPI techniky (Paper and Pen Interview): obecná veřejnost

K dispozici měl tým tazatelů předpřipravené a vytisknuté dotazníky s 6 otázkami zaměřující se na subjektivní pohled jednotlivce na Hlavní třídu v Porubě.

K oslovení veřejnosti docházelo v různých časových horizontech, na několika, předem vytipovaných místech v okolí Hlavní třídy. Celé šetření probíhalo v průběhu několika týdnů a během jednotlivých šetření bylo vždy vyplněno určité množství dotazníků.

Pro zvýšení věrohodnosti tazatelů a minimalizování automatického odmítnutí kolemjdoucími bylo vytipované místo dotazování opatřeno židličkami s logem a tazatelé byli oděni do jednotných triček s logem.

Tazatelé následně přímo oslovovali kolemjdoucí s nabídkou vyplnění dotazníku a v případě zájmu, krátkého představení projektu jim nabídli možnosti dalšího zapojení (e-mailová adresa).

2. Přímé osobní dotazování (face-to-face) za pomoci PAPI techniky (Paper and Pen Interview): rozhovor se stakeholdery

K dispozici měl tým tazatelů předpřipravené a vytisknuté dotazníky s 6 otázkami zaměřující se na subjektivní pohled jednotlivce na Hlavní třídu v Porubě.

K rozhovorům a vyplnění dotazníků se stakeholdery na Hlavní třídě docházelo na základě předchozího e-mailového či telefonického sjednání osobní schůzky. Na schůzku se poté dostavil jeden tazatel a provedl rozhovor, během kterého byl vyplněn dotazník. Součástí vyplnění **se souhlasem a vědomím dotazovaného** byla provedena zvuková nahrávka rozhovoru.

3. Nepřímé písemné dotazování

Tato varianta byla provedena vložením dotazníkových archů do vytipovaných schránek ve vchodech na Hlavní třídě. Dotazování tedy měli volnou ruku i časově neomezený prostor k vyplnění archů. Následně tyto dotazníky odevzdali v předem určených známých podnicích na Hlavní třídě (kavárna, samoobsluha, prodejna zdravých potravin atd).

Cílová skupina

Široká veřejnost. Bližší specifikace cílové skupiny, popřípadě změna profilu skupiny tazatelů je možná pomocí změny lokality a času, během kterého k oslovení veřejnosti dochází.

Kroky realizace

1. Příprava dotazníkového šetření - stanovení problémů, definice cílů a určení časového harmonogramu
2. Stanovení výběrového souboru
3. Výběr způsobu sběru dat (přímé/nepřímé dotazování, písemně/elektronicky, ...)
4. Návrh, tvorba a grafické zpracování dotazníků

Co je pro realizaci potřeba zajistit

Dotazníky, jednotné oblečení (trička) a zázemí pro tazatele v podobě stánku, židliček atp. V případě oslovení stakeholderů telefonický/emailový/osobní kontakt.

Možné návazné metody

Je možné využít v podstatě všechny další participativní metody, např.: charette, fokusní skupiny, prezentace, soutěže, talking walls, photovoice, scénáře budoucnosti, reminiscence ...

Rozšiřující tipy a doporučení

Je potřeba dobře zvážit délku dotazníků a formulaci otázek. Dotazník by neměl být pro dotazované časově náročný, jinak hrozí, že jej odmítnou vyplnit. Otázky by měly být srozumitelné a pokládané nejlépe za asistované administrace, kdy tazatelé mohou otázku vysvětlit a povzbudit dotazované k jejímu zodpovězení. V případě dotazování stakeholderů je vhodné navštívit je v místě pracoviště a zaslat jim dotazník předem, ať ví, co od výzkumu mohou očekávat a mají prostor pro promyšlení odpovědi – sami si tak mohou zvážit, zda jsou vhodnou osobou pro vyplnění dotazníku a mohou si utvořit představu o tom, co je od nich v rámci výzkumu očekáváno (což může snížit jejich nejistotu ve vztahu k výzkumu).

Výhody a nevýhody použití

Výhody	Nevýhody
Spolehlivé šetření, reprezentativnost vzorku s maximální autenticitou, pravdivostní hodnotou	Přímé dotazování: Tazatel je schopen ovlivnit zájem o vyplnění, stejně jako autenticitu výpovědní hodnoty
Přímé dotazování: Struktura dotazovaných je vybírána dopředu, návratnost vyplněných dotazníků je 100%	Přímé dotazování: Tazatel musí být schopný řečník
Přímé dotazování: Pružné, umožňuje doplnit vypozařované reakce, doplňující odpovědi mimo oficiální dotazník	Přímé dotazování: Obava ze ztráty anonymity může vést ke snížení autenticity odpovědi
Přímé dotazování: Přibližuje se kvalitativním metodám šetření, umožňuje zamyšlení se a vyjádření se	
Nepřímé dotazování: Volnost dotazovaných časová i prostorová	Nepřímé dotazování: V případě delších či náročných otázek je zvýšené riziko nevyplnění dotazníku
Nepřímé dotazování: Vyloučení subjektivního vlivu tazatele na odpověď	Nepřímé dotazování: Je vhodné použít motivaci k odevzdání vyplněného dotazníku
Nepřímé dotazování: Pocit soukromého vyplnění dotazníku může navýšit upřímnost a autenticitu vyjádřeného názoru	

WWW.NAVRHNHLAVNI.CZ
Komunitně založené participativní plánování v městském prostoru
Projekt číslo TL02000071 je řešen s finanční podporou TA ČR.

CHCETE SE ZAPOJIT DO AKADEMICKÉHO VÝZKUMU?
Výzkumníci z Fakulty sociálních studií Ostravské univerzity a katedry architektury z VŠB-TUO zahájili práci na společném třetím výzkumném projektu, jehož cílem je experimentální ověření možnosti zapojování obyvatel do plánování městského prostoru. Místem, ve kterém bude výzkum probíhat, je porubská Hlavní třída. Proto je možné a pravděpodobné, že se s námi během následujících měsíců na Hlavní třídě setkáte. Budeme rádi, pokud se do našich aktivit zapojíte. Jde nám o to, vytvořit, vyzkoušet a popsat různé postupy, jak lze do plánování společných veřejných prostorů co nejúčinněji aktivně zapojit co neširší spektrum obyvatel a uživatelů městského prostoru.

CO PRO VÁS ZNAMENÁ HLAVNÍ TŘÍDA V PORUBĚ?
Prvním krokem bude dotazování, které bude probíhat od 1. do 30. září 2019. Dotazníky budou k dispozici na sběrných místech, kde můžete vyplněný dotazník vhodit do připravených boxů.
Pokud dáváte přednost elektronickému vyplnění nebo se chcete o projektu dozvědět více, přidejte si nás na Facebooku @navrhnihlavni nebo navštivte naše webové stránky www.navrhnihlavni.cz.
Kontaktovat nás můžete také e-mailem na navrhnihlavni@osu.cz.

SBĚRNÁ MÍSTA PRO VYPLNĚNÉ DOTAZNÍKY:
Kafe Paláza u kruhového objezdu dole
Hlavní třída, 708 00 Ostrava-Poruba
Informační centrum Poruba v horní části Hlavní třídy
Hlavní třída, 708 00 Ostrava-Poruba
Biokošíky – Alžovo nám. 691/4, 708 00 Ostrava-Poruba
Hruška potraviny – prodejna č. 712 nahore na Hlavní třídě naproti Nové aule VŠB-TUO a tramvajové zastávky
Hlavní třída, Hlavní třída, 708 00 Ostrava-Poruba

Partnery projektu jsou městský obvod Poruba, město Ostrava, Moravskoslezský kraj a Parlament obcí a mládeže města Ostravy.
Těšíme se na spolupráci a na viděnou při dalších aktivitách, které pro Vás plánujeme!

VÁŽENÍ OBCANÉ PORUBY,
Dobře, abychom Vás oslovili s dotazníkem, který je součástí výzkumného projektu s názvem Komunitně založené participativní plánování v městském prostoru. Na projektu spolupracují Fakulta sociálních studií Ostravské univerzity a katedra architektury Fakulty stavění VŠB-TUO.
Tématem projektu je experimentální zkušební zapojení obyvatel do plánování veřejného prostoru. Hlavní třída v Porubě je vybrané místo, na kterém si budeme moct zkusit spolupráci s obyvateli ověřovat. Napřete nám, prosím, podle vlastní zkušenosti odpovědi na tyto otázky.

CO PRO VÁS ZNAMENÁ HLAVNÍ TŘÍDA V PORUBĚ?

Co se Vám vybaví, když se lekáte Hlavní třídy?

Kde jsou pro Vás významná MÍSTA Hlavní třídy?

Jaké počty a myšlenky ve Vás Hlavní třída vyvolává?

Kde a jak trávíte na Hlavní třídě svůj čas?

Co se Vám na Hlavní třídě líbí a co se Vám naopak nelíbí?

Kde vnímáte hranice Hlavní třídy?

Panely zapojených expertů a stakeholderů

Uživatelské panely jsou specializované skupiny složené z lidí, kteří budou využívat výsledky projektu. Všichni zúčastnění mohou sdílet informace a přispívat k diskusi; konsensu (souhlasu) zapojených aktérů je obvykle dosaženo prostřednictvím hlasování.

Zapojeným expertům byly prezentovány syntetizované a sumarizované informace (výsledky využitých výzkumných metod a technik), které s nimi byly dále diskutovány ve snaze získat doporučení nejen pro danou řešenou problematiku, ale také pro další průběh projektu. Průběžně tak vznikala společná vize řešeného projektu (podobně viz Potůček, 2006).

Panel zapojených expertů byl realizován opakovaně, konkrétně třikrát, poprvé nad výsledky sebeevaluace stakeholderů, podruhé nad výsledky dotazníkového šetření a situační analýzy a potřetí jako diskuze k Případové studii. V rámci interaktivního zapojení účastníků byly využity poziční mapy, kde měli účastníci možnost svůj názor na dané téma umístit na konkrétním místě (souřadnici) ve čtyřech významových kvadrantech vytvářených osami x a y. Při online setkání bylo využito také nástroje Mural, v němž účastníci zapisovali svá očekávání od výstupů projektu a následně hlasovali o jejich prioritizaci. Takto realizované panely zapojených expertů a stakeholderů sloužily souhrnně k validizaci a rozšíření po-

znatků. Měly ovšem také roli informativní. Akcí se zúčastnilo 55 osob. Z každé akce byl pořízen zápis, který sloužil členům projektového týmu jako doporučení pro další práci na projektu.

Cílová skupina

V obecné rovině lze říci, že je cílovou skupinou skupina expertů zabývajících se daným tématem. V našem případě se jednalo o aplikační garanty projektu, spolupracující organizace a stakeholdery.

Kroky realizace

1. Vymezení tématu
2. Výběr členů panelu
3. Dohodnutí harmonogramu setkání panelu
4. Realizace jednotlivých zasedání panelu
5. Pořizování zápisů a jejich zapracování do podoby závěrečných výstupů projektu

Základní principy realizace

- Reflexivní podstata setkání
- Atmosféra otevřenosti a důvěry
- Kolaborativní postupy práce
- Využívání konstruktivní kritiky

Co je pro realizaci potřeba zajistit

- Organizační tým
- Členy panelu
- Místnost s technickým vybavením (PC, dataprojektor, flipchart, sezení uspořádané pro potřeby jednání...)
- Facilitátora a zapisovatele

Možné návazné metody

Podstatou techniky je její cykličnost, která se promítá v opakované reflexi. Akce probíhala pravidelně po realizaci specifické fáze projektu.

Rozšiřující tipy a doporučení

V případě jiných projektů (které nemají předem dáno zastoupení aplikačních garantů z praxe deklarujících zájem pro využití výsledků projektu), je důležité provést systematickou analýzu zájmových skupin a zohlednit tak zájmy politické, finanční, výzkumné, anebo praktické ve vztahu k využití výstupů projektu.

Příklady dobré praxe

Potůček, M. (ed.) (2006). *Manuál prognostických metod*. Praha: Slon.

Výhody a nevýhody použití

Výhody	Nevýhody
Zisk reflexe	Časová a personální náročnost
Validizace výstupů projektu	Nutnost transparentní prezentace dat i s jejich limity
Zisk doporučení pro realizaci dalšího postupu prací na projektu	Potřeba dosažení konsensu, která může být u některých témat obtížná
	Změna účastníků v důsledku personálních změn zapojených organizací

POZVÁNKA NA VEŘEJNÉ SETKÁNÍ K DÍLČÍM VÝSLEDKŮM PRŮZKUMU NA TÉMA:

„CO PRO VÁS ZNAMENÁ HLAVNÍ TŘÍDA V PORUBĚ?“

4. 12. 2019 OD 16 HOD. | NOVÁ AULA VŠB, MÍSTNOST NA3

Výzkumný projekt s názvem Komunitně založené participativní plánování v městském prostoru, je finančně podporován Technologickou agenturou České republiky pod č. TL02000071.

VŠB TECHNICKÁ
UNIVERZITA
OSTRAVA

WWW.NAVRHNIHLAVNI.CZ

World Café nad mapou

Metoda World Café vytvr atmosféru kavárny, ve které ustnci u kavárenských stolů diskutují o předem stanovených otázkách. ustnci jsou rozedlen do menších skupin po čtyřech a pěti lidech a jsou usazeni ke stolu. Průběh metody je koordinován hlavním organizátorem a každá skupina si volí svého facilitátora. Skupiny ustnk mají k dispozici flipchartov papír, na kter zapisují sv odpovědi, a v pravidelných intervalech se mezi stoly přesunují. Doba uren ke skupinov diskusi nad jednou otázkou je dvacet a třicet minut, ale může být i kratší. Facilitátor vd zůstává u stejného stolu, zaznamenává závěry z diskuze a představuje je nov příchozí skupině ustnk. Doba trvání dialogu k jedn otázce je dvacet a čtyřicet minut. Na závěr seznámí facilittor s výsledky všech skupin pritomn (Slocum-Bradley, 2003).

Metoda World Café navazovala v projektu na předchozí dělí výsledky przkumu na téma: Co pro Vás znamená Hlavní třída v Ostav-Porubě? Dělí výstupy sloužily jako podklad pro vytvoen témat, kterm se věnovaly skupinov diskuze. Témata byla stanovena následovně: lidé a jejich aktivity; prostory, prosted a jejich stav, uivn a potenciál; symbolick významy a msta; nepříjemnosti a problémy; a výzvy a možnosti, příležitosti.

ustnky metody World Café tvořili zástupci aplikačních garantů a spolupracujících organizc. ustnci byli hlavním organizátorem rozedlen do pěti skupin po čtyřech osobách. Ke každé skupině byl prizen jeden člen projektového týmu s funkcí facilitátora a jeden člen týmu s funkcí pozorovatele. Každá skupina obdržela rovněž barevn lepic šttky a psa-

c potřeby. U každého stolu byla k dispozici mapa Hlavní třídy, do které ustnci na barevných štítkách vnášeli sv odpovědi a prrazovali je k mstu, kterého se týkala. Kad stl se zabýval otzkmi k jednomu z výše uvedených témat. Na skupinov diskusi byl stanoven asov limit, po jehož uplynutí se ustnci přesunuli k dalšímu stolu. Facilittor a pozorovatel zapisovali odpovědi ustnk, seznamovali ustnky s odpovdmi předchozích skupin, a na závěr představili souhrnn závěry.

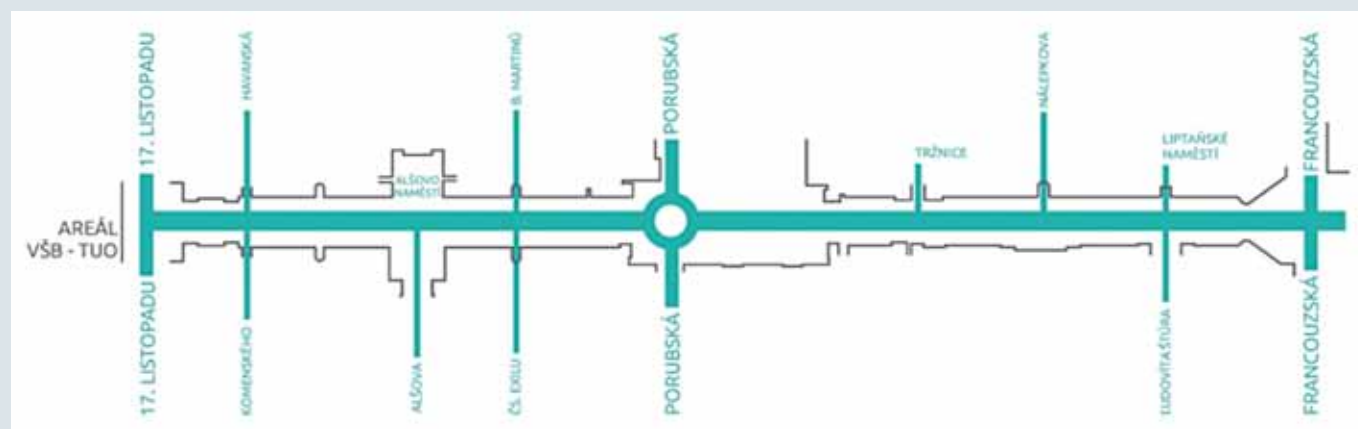
Facilittor a pozorovatel sv poznámky předali zbylm členům projektového týmu. Výsledky byly zpracovány do textov podoby a převedeny do grafick podoby mapy.

Clov skupina

ustnkem metody World Café může být kdokoliv, kdo m zájem o téma a o prispen vlastním názorem. Omezen clov skupiny vyplývá pouze z počtu ustnk a kapacity prostoru. V našem prpad byli ustnky zástupci aplikačních garantů projektu, stakeholderů a spolupracujících organizc.

Kroky realizace

1. Specifikace tematických okruhů a otázek
2. Uren facilitátorů a diskuze postupu
3. Zaslání pozvánek na setkání
4. Realizace metody World Café
5. Vyhodnocení výsledků jednotlivých diskuzních skupin
6. Zpracování grafick podoby mapy
7. Seznámení ustnk s výsledky

Základní principy realizace

- Metoda je založena na dobrovolnosti ustnk
- ustnci musí být informováni, jak bude metoda probíhat, a tedy je potřeba zajistit koordinaci metody formou srozumitelnou pro všechny ustnky
- Zapojen komunikační partner musí být informováni o tom, jak bude s daty dále nakládáno
- Kad ustnk m právo sdělit svůj názor
- ustnci se vzjemn respektují
- Vd mluví jeden ustnk
- Kad ustnk m právo říct „stop“, pokud nechce na otázku z nějakého důvodu odpovídat (důvod přítom nemusí uvádět)
- ustnci sdl asov prostor na vyjdren svých myšlenek

Co je pro realizaci potřeba zajistit

- Místnost pro realizaci
- Stoly pro 4 až 6 osob
- Kávu, vodu, hrníčky, sklenice
- Hudebn pehrava, reproduktory
- Flipchartov papíry
- Psc potřeby
- Lepic šttky
- Moderátor

Mon návazné metody

Metoda World Café je vhodn ve spojen s jinými aktivitami realizovanými s větším počtem ustnk, jako například konference nebo workshopy. Mon návazné metody mohou být Talking Walls, Konzultační stánek, Komunitn procházka, Online nástroje pro sběr informci či Scénáře budoucnosti.

Výhody a nevýhody použití

Výhody	Nevýhody
Rozvjen původních témat/otázek	Nechuť ustnk sdělovat názory před celou skupinou
Zisk perspektivy ustnk	Nelze zapojit širokou veřejnost
Využití skupinov dynamiky	Nezkušenost facilitátora pří podněcování diskuze

Rozirujc tpy a doporučení

Téma každého stolu by mělo být dkladn zveno a jasn definováno. Stanoven témata či otázky by se neměly tematicky pekrvat. Během diskuze je mon pustit hudbu, kter asov vymezí prostor pro diskusi. Diskuzi je však mon vést bez hudby a naopak může hudba představovat zaatek přestávky. ustnkm je vhodné předat na zaatku jmenovky, na které si sami uri, jak chtj být osloveni. Je také vhodné vymezit as na krtk seznámení ustnk před zaatkem diskuze. Kad z ustnk by měl obdržet vlastn psc potřebu a vlastn lepic šttky. Facilitátor by měl mít také psc potřeby a blok, do kterého si bude zapisovat poznámky. Roli pozorovatele je možné vymezit dvěma způsoby - může pozorovat praci facilitátora a nabídnout mu zpětnou vazbu, nebo může rovněž zapisovat odpovědi ustnk, im se snj riziko opomenut zápisu dleit odpovědi.

Příklady dobré praxe

The World Café. (nedatováno). Dostupné z: <http://www.theworldcafe.com/key-concepts-resources/research/>
The World Café. (nedatováno). Dostupné z: <http://www.theworldcafe.com/global-impact/stories/>

Reminiscenční scénáře budoucnosti

V rámci práce se skupinou senierek jsme inovativně spojili realizaci dvou metod, které se tradičně používají samostatně. Jde o reminiscenci a vytváření scénářů budoucnosti. Tímto krokem jsme cíleně využili tři prvky: zachycené vzpomínky, prožívání současnosti a vizi budoucnosti, vnímané vždy současně u stejných osob.

Reminiscence, nebo také reminiscenční terapie (pojmy jsou v literatuře používány jako synonyma) znamená záměrné využívání vzpomínek při práci zejména se seniery. „*Reminiscenční terapie v sobě zahrnuje celou řadu interaktivních, tvořivých a výrazových aktivit, jejichž společným jmenovatelem je zájem o minulé životní zkušenosti lidí, kteří se jí účastní. Jedná se o celé spektrum aktivit, od interaktivních setkání, na kterých lidé hovoří o své minulosti, až po umělecky zaměřené projekty a projekty, při kterých dochází k navázání úzké spolupráce s komunitou.*“ (Sim in Špatenková, Bolomská, 2011: 22.)

Jde o proces, při kterém člověk sám ve spolupráci s facilitátorem metody nebo lidé ve skupině vzpomínají nejčastěji na příjemné zážitky ze své minulosti, vzpomínají na dosavadní život, dřívější aktivity, prožité události a zkušenosti. Jako impuls k navození vzpomínání jim mohou sloužit dobové artefakty, které můžeme rozdělit na vizuální pomůcky např. fotografie, filmy, noviny, obrázky a auditivní pomůcky např. hudební nahrávky.

Diskuze probíhá koordinovaným a organizovaným způsobem. Má podobu reminiscenčního setkání, při kterém si např. účastníci prohlížejí fotografie, sledují filmy, diapozitivy, poslouchají hudbu, a to vše za účelem navození určitých vzpomínek. Facilitátor účastníky podporuje v konverzaci a interakci. Na tento proces mohou navazovat další aktivity, jako například reminiscenční vycházky do míst, kde senioři dříve žili, pracovali, trávili volný čas apod. (Špatenková, Bolomská, 2011.) Podle počtu osob může jít o reminiscenci individuální nebo skupinovou.

Metoda vytváření scénářů budoucnosti je založena na vyprávění, popisu možných stavů budoucnosti. Nejde tedy o odhad, plán budoucnosti, ale o popis možného vývoje, který je určen klíčovými trendy nebo událostmi. Více než o přesné plány jde o inspiraci o vytvoření alternativ, které mohou inspirovat ke strategickým rozhodnutím a strategickému

plánování. Scénáře popisují, co se může stát, za jakých předpokladů se to může stát a jaké to bude mít důsledky (Participativní metody, 2020).

Jde o sepsání příběhu, který spojuje minulý, současný a budoucí stav. Výsledkem procesu jsou obvykle 2 nebo 4 variantní scénáře (pozitivní, negativní, trendový). Důležitou skutečností je, že se nejedná o předpovědi, ale o hledání alternativních obrazů možného budoucího vývoje. Existují tři formy scénářů, a to, (a) problémově založené scénáře, kdy předmětem zájmu jsou sociální záležitosti, (b) prostorově založené scénáře, které zkoumají specifickou geografickou oblast a (c) institucionálně založené scénáře orientované na činnost určité instituce (Slach, Bosák, Rumpel, 2015).

Práce se skupinou senierek byla realizována ve dvou fázích:

1. Metoda reminiscence byla použita v intenzivní fázi projektu, jehož snahou bylo rozšířit a upřesnit jednotlivá témata vztahující se k lokalitě Hlavní třídy zejména s ohledem na jejich minulost. Účastnice skupiny v počtu tři byly facilitátorem vyzvány, aby zavzpomínaly na minulost Hlavní třídy. Facilitátor účastnicím rozdával vytisknuté dobové fotografie zachycující Hlavní třídu (volně dostupné z internetu), které je měly přenést do minulosti a podpořit tak jejich vzpomínání.

2. Plynule navazovala metoda vytváření scénářů budoucnosti. V rámci projektu byla metoda využita v intenzivní fázi projektu, jehož snahou bylo rozšířit a upřesnit jednotlivá témata vztahující se k lokalitě Hlavní třídy. Jde o vysoce kreativní proces. Etapově navazovala na metodu reminiscence. Pro realizaci vytvoření scénářů budoucnosti jsme využili stejnou skupinu senierek jako u reminiscence. Účastnice skupiny byly facilitátorem vyzvány, aby si na základě svých zkušeností a vzpomínek zkusily představit, jak bude Hlavní třída vypadat v budoucnu. Jednotlivé účastnice formou brainstormingu vyprávěly své představy, vize a návrhy. Facilitátor varianty zapisoval. Cílem bylo vytvořit několik verzí scénářů budoucnosti Hlavní třídy (realistický, vysněný). Průběh vyprávění byl nahráván na diktafon.

Dílním cílem obou aktivit bylo podpořit aktivní život seniorů, poukázat na jejich nevyužitý potenciál ve společenském

životě a představit, že jsou zdrojem znalostí a zkušeností. Zapojení seniorů do společnosti je jedno z důležitých témat *age friendly cities* (MPSV, 2009).

Setkání trvalo celkově 180 minut s kratšími přestávkami dle potřeb účastníků.

Cílová skupina

Reminiscence je primárně určena pro práci se seniery. Využití je možné pro všechny skupiny obyvatel, u kterých se nabízí možnost pracovat se vzpomínkami. Reminiscenční skupina by měla být tak velká, aby se mohli všichni účastníci aktivně zapojit do programu. Optimální počet je asi 5-10 členů. Délku setkání určuje doba, po kterou jsou účastníci schopni udržet pozornost. Za optimální se považuje čas do jedné hodiny, s možností zařazení krátké přestávky na relaxaci (Špatenková, Bolomská, 2011).

Účastníkem metody *Scénáře budoucnosti* může být kdokoli, kdo má zájem o téma a o příspěvní vlastním názorem. Omezení cílové skupiny vyplývá pouze z počtu účastníků a kapacity prostoru (Participativní metody, 2020).

Kroky realizace

Reminiscence

1. Specifikace tématu reminiscence. Tematizace prostoru
2. Oslovení organizace/instituce/jednotlivce, ve které se senioři setkávají, např. v klubu důchodců⁷
3. Určení facilitátora a diskuze postupu
4. Volba termínu, dohodnutí místa realizace
5. Vytvoření pozvánky. Doporučení na pozvánce: vezměte si s sebou své staré fotografie
6. Zaslání pozvánek na setkání
7. Příprava mapy lokality určené k reminiscenci
8. Realizace metody Reminiscence
9. Vyhodnocení výsledků diskuze, fixace fotografií na mapě, přepis komentářů k označeným místům na mapě
10. Zpracování grafické podoby mapy v případě přinesení vlastních fotografií

⁷⁾ Vzhledem k nemožnosti kontaktovat seniery v klubu či jiné instituci (v důsledku epidemiologické situace v roce), jsme využili nabízené možnosti realizovat aktivitu se záměrně vybranou skupinou senierek.

11. Seznámení účastníků s výsledky, případně vyvěšení výsledné koláže v klubu

Scénáře budoucnosti

1. Tematizace zkoumaného problému, prostoru nebo instituce
2. Oslovení účastníků
3. Určení facilitátora a diskuze postupu
4. Volba termínu, dohodnutí místa realizace
5. Vytvoření pozvánky
6. Zaslání pozvánek na setkání
7. Realizace metody Scénáře budoucnosti
8. Prezentace výsledných scénářů

Principy realizace

- Respekt k jedinečnosti zapojených
- Otevřenost
- Vytváření atmosféry důvěry a spolupráce
- Respekt k nechuti „vzpomínat“
- Reflexivní přístup ke zjištěním
- Úcta k osobním zkušenostem a zážitkům

Co je pro realizaci potřeba zajistit

- Vhodné zázemí
- Občerstvení
- Scanner s možností tisku
- Kancelářské potřeby – fixy, fixační gumy, papír, psací potřeby, lepicí lístečky
- Blok a psací potřeby pro facilitátora
- Mapu lokality v dostatečné velikosti
- Diktafon pro zaznamenávání vzpomínek
- Doslovný přepis z diktafonu
- Facilitátora procesu
- Organizační tým

Možné návazné metody

Návaznou metodou mohou být reminiscenční vycházky či další komunitní vycházky.

Rozšiřující tipy a doporučení

Výběr účastníků setkání, plánování jednotlivých aktivit a délku samotného sezení musíme podřídit a přizpůsobit jejich věku a zdravotnímu stavu. Při práci se seniory se neobejdeme bez trpělivosti, vnímavosti, respektu k účastníkům, zvědavosti, citlivosti a smyslu pro humor. Je nezbytné dopřát účastníkům čas a prostor na diskuzi, odezvu. Je možné jim napovědět, ale určitě by měli mít dostatek času na uspořádání vlastních myšlenek. Nesnažit se za každou cenu lpět na určitém tématu, cílem je stimulace a motivace účastníků (Špatenková, Bolomská, 2011).

Příklady dobré praxe

Godarová, J., Beran, V. (2017). *Manuál volnočasových aktivit seniorů. Certifikovaná metodika*. Praha: VUPSV. Dostupné z: <http://praha.vupsv.cz/Fulltext/cm17-1.pdf>

Reminiscenční centrum. (nedatováno). Dostupné z: <https://reminiscencnicentrum.cz/reminiscence/>

Metodou scénářů budoucnosti v Ostravě se zabýval výzkumný tým z Přírodovědecké fakulty OU: Slach, O., Bosák, V., Rumpel, P. (2015). Metoda scénářů a její využití v kontextu plánování. Chapter 9. In Ježek, J. (ed.). *Strategické plánování obcí, měst a regionů. Vybrané problémy, výzvy a možnosti řešení*. (179-194). Praha: Wolters Kluwer. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/313369646_Metoda_scenaru_a_jeji_vyuziti_v_kontextu_planovani

Zbořil, J. (2000). *Strategické plánování metodou scénářů*. Praha: Vesmír. Dostupné z: <https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/2000/cislo-8/strategicke-planovani-metodou-scenaru.html>

Výhody a nevýhody použití

Výhody	Nevýhody
Rozvíjení a specifikace původních témat	Nechť účastníků sdělovat názory před celou skupinou
Získání historické perspektivy dané lokality/tématu	Obsah reminiscence je omezen věkem a zdravotním stavem účastníků
Využití skupinové dynamiky	Akutní zhoršení zdravotního stavu účastníka
Zapojení seniorů do společenského života a jejich aktivizace	Nelze zapojit širokou veřejnost
Zachycení a uchování orální historie pamětníků	Nezkušenost facilitátora při podněcování diskuze
	Nemožnost vidět do budoucna, představit si lokalitu v budoucnu
	Nepochopení metody

Photovoice

Photovoice je vizuální participativní metodou, která probíhá za využití fotoaparátů či kamer k dokumentování reality odehrávající se v komunitě či lokalitě. Metoda umožňuje zaznamenat a diskutovat situace a procesy, které jsou výzkumníkům často skryté (PhotoVoice, 2019).

Photovoice může být také chápána jako metoda explorativní a edukativní, která se využívá k fotografickému storytellingu, komunikaci, ale také advokacii. Fotografie se tak stává individuálním lidským narativem (vyprávěním), který slouží jako nástroj sdílení zkušeností. V kontextu uvedeného může být cíl photovoice definován jako učení se z lidské zkušenosti obsažené ve fotografii (PhotoVoice, 2019).

Výhodou využití právě fotografie je, že překračuje možné kulturní a jazykové bariéry a dává možnost zapojení se všem, bez ohledu na schopnosti. Fotografie může popisovat realitu, komunikovat perspektivu a zvyšovat povědomí o sociálních tématech, ale i tématech prostoru. Je to právě fotografie, která umožňuje rychlé zachycení zkušenosti (PhotoVoice, 2019).

Cílová skupina

V souladu s výše uvedeným není využití metody photovoice spojeno s konkrétní cílovou skupinou. Metoda photovoice byla prezentována prostřednictvím webových stránek projektu a sociální sítě Facebook. Cílovým příjemcem tedy mohl být kdokoliv, kdo webové stránky projektu navštívil či zhlédl odkaz na Facebooku a je nějakým způsobem spojen s Hlavní třídou v Ostravě-Porubě. Do jisté míry mohla být užitá metoda sněhové koule neboli nabalování. Základním východiskem této metody je získání kontaktu s první vlnou

účastníků, což se může dít prostřednictvím výběru přes instituci nebo předchozího osobního kontaktu samotného výzkumníka (Miovský, 2006). V našem případě se jednalo o kombinaci záměrného a příležitostného výběru, tedy konkrétně o sdílení odkazu přes Facebook, prostřednictvím něhož dochází k získávání potenciálních účastníků.

Kroky realizace

1. Volba způsobu realizace metody (skrze webové stránky projektu a Facebook)
2. Specifikace tématu (otázek), které je odvislé (jsou odvislé) od cílové skupiny a způsobu realizace metody
3. Pravidelná aktualizace stránky a přidávání nových obsahů
4. Analýza dat získaných pomocí photovoice
5. Informování o výstupech (fotografiích) a jak bude s výstupy nakládáno (přes webové stránky projektu, případně e-mailové kontakty účastníků)

Principy realizace

- Zprostředkování možnosti účasti pro všechny
- Antiopresivní přístup v obdržení komentářích; tj. přístup, kdy nedochází k cílenému útlaku žádné ze skupin
- Sdílení výsledků metody (a její propagace)
- Dobrovolnost účasti
- Informování o dalším zacházení s výsledky

Co je pro realizaci potřeba zajistit

- Zkušeného webaře/zkušenou webařku
- PC techniku

Možné návazné metody

Využití získaných fotografií může být rozličné – např. jako podnětový materiál pro další diskusi, ať už se jedná o individuální, skupinové nebo ohniskové rozhovory nebo materiál pro (interaktivní) výstavu (PhotoVoice, 2019). Photovoice se dá vhodně kombinovat s dalšími participativními metodami jako např.:

- Videovoice
- Komunitní procházka
- Rozhovor
- Fokusní skupina
- World café
- Interaktivní výstava

Rozšiřující tipy a doporučení

Metodu photovoice lze zaměřit na konkrétní cílovou skupinu, což předpokládá specifikaci tématu (otázek) vztahující se právě k dané cílové skupině a specifikaci způsobu realizace (např. oslovení konkrétních zařízení, institucí e-mailem, letákem apod.).

Výstupy jedné cílové skupiny se dají využít pro jinou cílovou skupinu s možností realizace dalších participativních technik.

Příklady dobré praxe

PhotoVoice. (nedatováno). Dostupné z: <https://photovoice.org/>

Výhody a nevýhody použití

Výhody	Nevýhody
Jednoduchá a rychlá realizace	Nechuť zapojit se – nedostatek výstupů
Možnost opakování	Nutná kontrola výstupu z hlediska relevance
Možnost zapojení všech cílových skupin	Digitální exkluze ⁸
Využití výstupů pro další participativní techniky	Jednostranná komunikace zapojených a obtížnost kombinace zisku zpětné vazby a zachování anonymity participantů

Charette

Metoda Charette je postup, který umožňuje vytvářet shodu pomocí diskuze střídavě v malých skupinách a společně. Zkoumané téma je rozděleno na dílčí podtémata, každé dílčí téma se stává předmětem diskuze určené malé skupiny účastníků. Ve velké (společné) skupině jsou prezentovány výstupy z jednotlivých malých skupin, které řeší dílčí aspekty tématu. Diskuze v menších skupinách a ve velké skupině se střídá až do chvíle, kdy dojde ke společnému konsenzu, tedy k nalezení maximální shody na řešení daného problému. Tato technika využívá možnosti bezprostřední zpětné vazby na předložené návrhy a možnosti jejich úpravy do podoby, která je přijatelná pro co největší počet účastníků.

Cílem je rozšířit a prohloubit poznání o potřebách v konkrétním místě a formulovat závěry, na kterých je ve skupině shoda, případně odhalit témata, která v diskusi vycházejí jako kontroverzní. Základní technikou je diskuze v několika malých skupinách pod vedením moderátora na předem zformulovaná témata vycházející z předchozích výsledků procesu zapojení veřejnosti. Závěry lze využít pro další plánovací proces; pro potvrzené kontroverze lze dále hledat formu přijatelného kompromisu.

Cílová skupina

Cílovou skupinou jsou osoby se vztahem k místu, jeho podrobnou znalostí a zájmem vyjádřit názor (např. pracovníci institucí v předmětném území, stakeholderi, samospráva, státní správa...). Lze zapojit občany, ideálně podle nějakého kritéria jejich kvalifikace (např. aktivní zapojení v předchozích fázích, zájem atd.). **Účastní se** pozvaní hosté (nutno předem stanovit počet účastníků pro rozdělení do skupin). Ideálně skupina poučených zájemců (odborníci, představitelé úřadů případně místní stakeholderi, občané se zájmem o spolupráci a znalostí místa). Techniku lze provést od počtu cca dvanáct osob rozdělených do tří skupin, větší počet osob je možný, avšak záleží na detailech organizace.

Kroky realizace

1. Pozvání vybraných účastníků
2. Úvod: přivítání, úvodní slovo, vysvětlení tématu (např. prezentace, promítání mapy a ortofoto atd.), rozdělení účastníků do skupin
3. Diskuzní blok: po úvodní části začíná diskuzní část vedená moderátory nad jednotlivými tématy, která jsou skupinám přidělena
 - a. Skupinová část diskuze 1: (diskuze 15 minut a formulace závěrů 5 minut, jednotlivé skupiny asi po 4 lidech a moderátor). Moderátor si připraví konkrétní otázky z předchozí fáze výzkumu. Během diskuze lze zapisovat závěry a zakreslovat do mapy
 - b. Prezentace závěrů a společná diskuze **závěrů po prvním kole: (cca 30 min.)** Postupně prezentují všechny skupiny svoje závěry, diskuze všech společně a následně návrat k připomínkám ve skupinách
 - c. Skupinová část diskuze 2: (diskuze 10 minut a 5 minut závěry). Návrat k připomínkám z diskuze, probrat připomínky ostatních, zpřesnění závěrů a uzavření výsledků
 - d. Skupinová diskuze 3 a další dle potřeby: Cyklické opakování diskuze do fáze, kdy je dosaženo shody na hlavních základních závěrech
4. Shrnutí výsledků, které budou dále sloužit jako východiska pro formulaci zadání a další kroky projektové přípravy
5. Popis zpracování dat – přepisy, analýza: Moderátoři diskuze zapisují výsledky jednotlivých fází a jejich zpřesnění v průběhu postupující diskuze. Vyznačují shodu, případně konfliktní body. Lze využít i mapu s možností zaznamenávat. Samotným **výsledkem jsou jednotlivé body pro zadání a požadavky na jejich řešení, na kterých ve skupině postupně vznikla shoda, odhalené kontroverze je nutno dále řešit navazujícími metodami**

8) Vondrová (2015) uvádí, že digitální exkluze je specifickou formou sociální exkluze, kdy lidé nemají schopnosti, dovednosti a materiální zdroje, které jsou potřebné pro efektivní přístup a využívání technologií v každodenním životě.

Principy realizace

Charette je intenzivní diskusní i tvůrčí proces, ve kterém jsou konfrontovány názory a požadavky různých zájmových skupin v území na lokální komunitní úrovni.

Cílem je rozšířit a prohloubit poznání o potřebách v konkrétním místě a formulovat závěry, na kterých je ve skupině shoda, a odhalit témata, která v diskusi vycházejí jako kontroverzní.

Zkoumané téma je rozděleno na dílčí podtémata; každé podtéma se poté stává předmětem diskuze určené skupiny účastníků. Technika využívá možnosti bezprostřední zpětné vazby a reakce na předložené návrhy.

Závěry lze využít pro další plánovací proces; pro potvrzení kontroverze lze dále hledat formu přijatelného kompromisu. Výhodou techniky je možnost hloubkové řízené diskuze o složitějších tématech.

Co je pro realizaci potřeba zajistit

- Místnost: nejlépe s variabilním nábytkem (jednotlivé diskusní stoly) a případně možností promítání
- Účastníci: nutno specifikovat osoby a zajistit pozvánky včetně zpětné vazby (jestli přijdou)
- Moderátory: podle počtu skupin a témat počet moderátorů, moderátor připravuje podrobnější otázky, vede diskusi a zapisuje, pomáhá formulovat závěry.
- Občerstvení (např. kávu, mléko, sušenky, ovoce...)
- Časové nároky: příprava tématu cca 5 hod. pro 2 osoby přípravného týmu; zosilování pozvánek, komunikace s účastníky cca 3 hodiny; příprava místnosti a občerstvení 1 hodina; provedení cca 2 hodiny; moderátoři podle počtu skupin; zpracování závěrů 4 hodiny.

Možné návazné metody

Závěry a výstupy, na kterých ve skupině panuje shoda, je možno zpracovat do požadavků návrhu zadání plánovaného řešení. Metodu Charette lze v podobě Design Charette aplikovat i v průběhu rozpracovanosti designu konkrétního řešení.

Odhalené kontroverzní prvky se mohou stát hlavním tématem dalších detailně zaměřených diskuzí.

Výhody a nevýhody použití

Výhody	Nevýhody
Nacházení shody v diskusi; otevřená diskuze v menší skupině a konfrontace názorů jednotlivých skupin; možnost se k tématu opakovaně vracet, „nechat se přesvědčit“ a „změnit názor“	Nutnost vědět předem (aspoň přibližně) počet účastníků kvůli rozdělení do skupin; osobní charakteristiky diskutujících (odvaha se vyjádřit, přílišná asertivita atd.

Rozšiřující tipy a doporučení

Pro diskusi musí být připraveny dostatečně konkrétní okruhy témat. Účastníci diskuze by měli být s místem, o kterém se diskutuje, dobře obeznámeni. Je potřeba pečlivě zaznamenávat názory a stanoviska, nevynechávat ani minoritní pohledy, které pak ve společné diskusi mohou získat podporu.

Příklady dobré praxe

Rogemma, R. (2014). *The Design Charette: Ways to Envision Suitable Futures*. Springer.

Urbánní hra

Urbánní hra je metoda, která účastníkům přináší možnost vstoupit do jiné role a vyzkoušet si jiné vnímání řešeného místa. Prostřednictvím hry se stanou hypotetickou osobou se vztahem k řešenému místu a mají za úkol zformulovat její priority. „Co by takový člověk od místa chtěl, jaká očekávání by měl, na čem by mu nejvíce záleželo.“ Prezentované podněty všech různých rolí jsou podrobeny diskusi a hlasování, ve kterém všichni určují své priority. Postupně dochází k omezení výběru a hledání společných priorit. Výsledkem hry je jak řada jednotlivých podnětů, které projdou různou diskuzí, tak jejich prioritizace napříč účastníky. Vedlejším, ale neméně důležitým efektem, je edukace účastníků. Hráči mají možnost vidět místo jinými očima a pochopit, že očekávání mohou být různá a je nutné hledat racionální průnik.

Cílová skupina

Cílovou skupinou jsou všechny generace osob se vztahem k místu, jeho částečnou znalostí a zájmem vyjádřit názor. Hra je použitelná v kolektivu dětí i dospělých, laiků i odborníků.

Kroky realizace

1. Výběr participantů: Účastníky je třeba pozvat nebo jinak oslovit. Finální počet by měl odpovídat minimálně dvojnásobku nastavených rolí, tak, ať je zajištěna diskuze v rámci skupin. V případě online řešení může být počet účastníků řádově vyšší. Důležité je dopředu jasně deklarovat časovou náročnost a potřebu vytrvat v průběhu celé hry. Pro organizaci, především v případě prezenční formy, je třeba znát finální počet hráčů.
2. Techniky získání dat – průběh: Účastníci jsou rozděleni, nejčastěji losem, do malých skupin (minimálně 2 osoby) a je jim přidělena role představující hypotetickou osobu se vztahem k řešenému místu a po dobu hry mají za úkol se do této osoby vžít. Hra je založena na vytvoření sady podnětů pro řešení území, které jsou průběžnými diskuzemi a opakovanými hlasováními postupně prioritizovány. Zároveň má hra edukativní rozměr.

Průběh provedení metody:

- A. Úvod.
 1. Přivítání.
 2. Úvodní slovo.
 3. Vysvětlení tématu (např. prezentace, promítání mapy a ortofoto atd.).
 4. Vysvětlení principu hry.
 5. Rozdělení rolí (formou losu nebo přidělením).
 6. Online verze shrnuje všechny body do úvodního e-mailu nebo jiné zprávy.
- B. Diskuze v rámci role (diskuze a formulace závěrů, jednotlivé skupiny po minimálně 2 lidech).

Každá skupina zastává vybranou roli a má za úkol vydiskutovat a následně prezentovat podněty a návrhy, které by byly pro představovanou roli nejdůležitější a odůvodnit je. Počet návrhů je omezen na tři. Za skupinu mluví jeden řečník, prezentaci řídí moderátor a dotazy se do ní může zapojit kdokoliv.

V případě online verze jsou všichni účastníci vyzváni k předložení návrhů. Následuje výběr priorit online hlasováním. Jako závěr skupiny/role jsou předloženy tři nejpodporovanější návrhy.

C. Volba priorit 1

Všechny návrhy moderátor spojí do jedné nabídky a každá role má za úkol vybrat pět pro ni nejdůležitějších možností. Moderátor zaznamená, kdo jednotlivé náměty předložil. Rozhodnutí předchází diskuze v rámci jednotlivých rolí. Počet voleb by vždy měl být větší než počet návrhů z předešlého kola, tak aby došlo k volbě napříč. Vybere se omezený počet možností, které jsou podrobeny další diskusi.

V případě online verze hrají hráči samostatně, nediskutují v rámci rolí, výsledek hlasování může být i konečným výsledkem celé hry, a bod D lze vynechat.

D. Volba priorit 2

V rámci skupin jsou diskutovány výsledky části C a dochází k diskusi nad další, počtem hlasů opět omezenější volbě. Moderátor vybere sedm nejpůvodnějších námětů z části C a úkolem je zvolit tři nejpreferovanější. Role mohou svá předcházející rozhodnutí změnit. Někdy je to nutné, protože jejich vlastní volba nepostoupila do užšího výběru.

E. Výsledky

Výsledkem části D je seznam finálních priorit, které představí moderátor. Jednotlivé role by měly zhodnotit, zda jsou ve výsledku obsaženy jejich původní preference a pokud ano, tak do jaké míry by představovaná osoba byla s výsledkem spokojená.

F. Osobní pohled

Na úplný závěr mohou být účastníci vyzváni ke zhodnocení, jak výsledek odpovídá jejich osobním postojům a jestli souhlasí s výsledky, kterých dosáhli jako zástupci představovaných osob.

Principy realizace

Cílem metody je nabídnout účastníkům příležitost vstoupit do jiné role a vnímat místo jiným pohledem. Zároveň má hra edukativní a zážitkový rozměr. Poukazuje na různorodost zájmů a různorodost rolí v území. Zároveň dochází k hledání námětů a podnětů, které jsou dále prioritizovány a očekávání obyvatel tak nabývají vzájemného průniku.

Jednotlivé volby jsou postupně zaznamenávány včetně průběžných hlasování. Vhodná je velká tabule pro všechna kola. Výsledkem je kvantifikovaný seznam nejpreferovanějších námětů. Mohou být zaznamenány komentáře jednotlivých rolí, ale není to nezbytné.

Co je pro realizaci potřeba zajistit

- Stanovení tématu: Příprava anotací jednotlivých rolí a všech tištěných nebo digitálních podkladů (popis role, popis principu hry, tabulka pro zaznamenávání odpovědí). V případě online verze je třeba připravit online formuláře pro jednotlivé role a jednotlivá kola hry. Vhodné je grafické doplnění zvyšující atraktivitu.
- Pozvání účastníků: Účastníci: nutno specifikovat osoby a zajistit pozvánky včetně zpětné vazby (jestli přijdou).
- Místnost (pro prezenční formu) nebo vhodné místo ve veřejném prostoru umožňující diskusi ve skupinkách (vhodné je použití velkého stolu s mapou a tabule pro zaznamenávání výsledků).
- Moderátoři: jedna až dvě osoby pro vedení hry a zaznamenávání výsledků. V případě většího počtu účastníků mohou být doplněni moderátoři pro skupinky jednotlivých rolí.

- Občerstvení (káva, čaj, sušenky, ovoce...).
- Časové nároky:
 - a) příprava tématu, rolí a formulace jejich anotace (1 až 2 lidé po dobu 4h);
 - b) příprava podkladů pro hru v papírové nebo digitální podobě (1 až 2 lidé po dobu 4h);
 - c) pozvání účastníků a organizace akce (1 člověk po dobu 4h);
 - d) samotná hra (1 až 2 lidé po dobu 2 až 3h, v případě online verze pak 1 až 2 lidé po dobu 3x 2h);
 - e) vyhodnocení (1 až 2 lidé po dobu 2h).

Možné návazné metody

- Rozhovor
- Scénáře budoucnosti

Výhody a nevýhody použití

Výhody	Nevýhody
Nacházení shody Otevřená diskuze Konfrontace názorů Vyzkoušení si jiné role a jiné perspektivy Neformální atmosféra Aplikovatelnost na všechny věkové kategorie Zážitkový charakter	Nutnost aktivního přístupu účastníků Potřeba jejich představitelů Základní empatie
Výhody prezenční formy	Nevýhody prezenční formy
Dostupnější pro některé skupiny Časově jednodušší pro organizátory Jednodušeji sdělitelná pravidla Rychlejší zpětná vazba Větší společenský dopad v rámci komunity	Potřeba mít účastníky přítomné dlouhodobě
Výhody online verze	Nevýhody online verze
Časově méně náročná pro účastníky Možnost řádově většího počtu účastníků Časová flexibilita	Omezená debata v rámci rolí Větší riziko ztráty účastníků v průběhu Menší socializační a komunitní rozměr

Rozšiřující tipy a doporučení

Nápomocné je dobré a srozumitelné grafické zpracování všech částí. Vždy pomůže, když se akce odehrává v řešeném místě nebo je lokalita (v případě online verze) vizuálně přiblížena. Je potřeba zdůrazňovat aspekt hry a vstoupení do role (oslovování jménem role, jmenovky...).

Příklady dobré praxe

- Urbánní hra na téma rozvoj Sídliště Válcoven (2017)
- Urbánní hra na téma parkování v Ostravě, festival Meltingpot (2018)
- Urbánní hra na téma rozvoj vnitrobloku na sídlišti Riviéra (2019)

Talking walls

Dobrovolně zapojená skupina lidí vyjadřuje své názory k tématu prezentovaném na fyzické nebo virtuální ploše. Zapojené osoby se postupně vyjadřují k položeným otázkám bez přítomnosti členů přípravného týmu. Absence dohledu tak může vést k větší otevřenosti a upřímnosti.

„Cílem Talking walls je získat informace o názorech a postojích zapojených osob na dané téma. Talking walls je metoda určená pro libovolně velké skupiny lidí, v závislosti na umístění tabule do specifického prostředí a tím cílí na specifickou skupinu osob. Informace jsou získávány pomocí písemných záznamů pořizovaných přímo dotazovanými osobami, čímž dochází k zaznamenání jejich názoru na zkoumané téma“ (Mohanna, Cottrell, 2004).

Cílová skupina

Cílová skupina Talking walls může být jakkoliv široká v závislosti na konkrétním tématu a záměru.

Kroky realizace

1. Zvolení vhodné metody pro oslovení cílové skupiny a získání specifických informací
2. Specifikace tématu a jeho okruhů
3. Specifikace tématu a jeho okruhů
4. Příprava a konkretizace otázek, které budou položeny cílové skupině
5. Realizace Talking walls, instalace v prostoru
6. Sběr dat z Talking walls
7. Kvantitativní vyhodnocení odpovědí na otázky - nejčastěji se opakující odpovědi, speciální odpovědi atp.

Principy realizace

Metoda je založená na dobrovolnosti účastníků. Při realizaci metody je zajištěna anonymita získaných dat. Zapojení dobrovolníci jsou informováni o tom, jak bude s daty dále nakládáno. Metodu lze provádět bez fyzické přítomnosti organizátorů. Založeno na důvěře v zapojené osoby - riziko nenávistných, urážlivých a jiných nevhodných příspěvků (přítomnost organizátora pouze coby tvůrce zdi, tedy dodatečného kontrolora)

Možné návazné metody

Použití coby iniciátor nových zdrojů informací a také jako prohloubení informací již provedeného šetření - možno navázat dotazníkovým šetřením, photovoice, scénáři budoucnosti, reminiscencí.

Talking walls ve veřejném prostoru

Metoda probíhá ve veřejném prostoru. Pro realizaci na Hlavní třídě byly využity plakáty vylepené na veřejné plakátovací ploše. Otázky se týkají podoby veřejného prostoru, ve kterém jsou Talking walls umístěny, lidé tak odpovídají v samotném prostředí (nebo blízkém okolí), ke kterému se vyjadřují.

Cílová skupina

Cílovou skupinou tohoto experimentálního provedení metody Talking walls jsou uživatelé veřejného prostoru. Cílem je oslovit veřejnost bez nutnosti vydefinování socio-demografické skupiny (jako např. senioři, studenti, apod.). Jako uživatelé veřejného prostoru se tak vyjadřují k otázkám týkajících se podoby veřejného prostoru v bezprostřední blízkosti.

Kroky realizace

1. Zvolení vhodné metody pro oslovení cílové skupiny a získání specifických informací
2. Specifikace tématu a jeho okruhů
3. Příprava a konkretizace otázek, které budou položeny cílové skupině
4. Realizace Talking walls, instalace v prostoru
 - 4a. Zvolení vhodné grafiky, vytvoření plakátů, tisk
 - 4b. Výběr konkrétních plakátovacích ploch, objednání plakátovacích ploch
5. Sběr dat z Talking walls - fotodokumentace, textový záznam
6. Kvantitativní vyhodnocení odpovědí na otázky - nejčastěji se opakující odpovědi, speciální odpovědi atp.

Další principy realizace

Fyzická podoba Talking walls ve veřejném prostoru je doplněna o identický online formulář, na který odkazuje QR kód umístěný na plakátu pro případ, že zájemci nemají možnost fyzickou podobu plakátu vyplnit.

Co je pro realizaci potřeba zajistit

- Plocha ve veřejném prostoru umožňující umístění Talking walls - pro toto provedení bylo využito pronajímatelné plakátovací plochy, a proto bylo nutno zajistit pronájem plochy na vybraných místech a ve výšce, ve které je možno dotazník vyplnit
- Vhodné otázky a grafická podoba
- Technické zajištění Talking walls - pro toto provedení bylo využito papírové plakáty formátu A0
- Identický online formulář přístupný z QR kódu umístěným na fyzickém plakátu

Výhody a nevýhody použití

Výhody	Nevýhody
Oslovení široké skupiny lidí, popř. jinak neoslovitelné	Bez dohledu organizátorů - riziko nevhodných komentářů
Propojení řešeného místa s výzkumem	Náročnost na průběžný sběr dat
Propagace projektu ve veřejném prostoru	Průběh vyplňování ovlivněn klimatickými vlivy
Volnost vyjadřování se - dobrovolník může názor psát jak sám, tak ve skupině	

Rozšiřující tipy a doporučení

Vhodnost předepsání jednoho řádku odpovědí jako tzv. prolovení ledů a tím motivování dotazovaných osob k zapojení se.

Talking walls online

Metoda probíhá v online prostoru.

Cílová skupina

Obecná veřejnost. Cílová skupina Talking walls může být jakkoliv široká v závislosti na konkrétním tématu a záměru. V našem případě se zaměřujeme na kategorii studentů Vysoké školy báňské - Technické univerzity Ostrava. Cílem je definovat postoje studentů vysoké školy k bezprostřední městské části, která přímo či nepřímo ovlivňuje jejich každodenní fungování, pohyb a rezidentní možnosti, alternativní k životu na kolejích.

Kroky realizace

1. Zvolení vhodné metody pro oslovení cílové skupiny a získání specifických informací - studenti VŠB.
2. Specifikace tématu a jeho okruhů - bydlení na Hlavní třídě, trávení volného času na Hlavní třídě.
3. Příprava a konkretizace otázek, které budou položeny cílové skupině.
 - a. Kdyby na Hlavní třídě bylo, tak bych tam šel.
 - b. Na Hlavní třídě chodím do, protože/kvůli
 - c. Na Hlavní třídě bych nechtěl bydlet, protože
 - d. Na Hlavní třídě se mi líbí
 - e. Na Hlavní třídě mě štve
4. Vytvoření zdi a jejich prezentace na sociálních sítích a webových stránkách projektu.

Další principy realizace

Nutnost kontroly/moderování - je zde vysoké riziko nenávistných, urážlivých a jiných nevhodných příspěvků (v důsledku online-anonymity účastníků).

Co je pro realizaci potřeba zajistit

- Vypsání otázek s prostorem pro názory dobrovolně se zapojujících osob
- Web: <https://walloftext.co/> sloužící k vytvoření jednotlivých zdí s libovolným textem

Vytvořené zdi:

<https://walloftext.co/navrhnihlavniava>

<https://walloftext.co/navrhnihlavniavab>

<https://walloftext.co/navrhnihlavniavac>

<https://walloftext.co/navrhnihlavniavad>

<https://walloftext.co/navrhnihlavniavae>

Výhody a nevýhody použití

Výhody	Nevýhody
Rychlý zisk a rozšíření dat	Bez dohledu organizátorů – riziko nevhodných komentářů
Možnost zapojení širokého spektra osob	Nevhodné komentáře je vhodné skrýt/mazat, aby nenavazovaly další
Volnost vyjadřování se – dobrovolník může názor psát jak sám, tak ve skupině	

Rozšiřující tipy a doporučení

Možnost předepsat pár odpovědí jako tzv. prolomení ledů a tím motivování dotazovaných osob k zapojení se.

Příklady dobré praxe

1. "Before I die"

Before I Die. (nedatováno). Dostupné z: <https://beforeiedie-project.com/>

Místo: již více než 5000 zdí v 87 zemích

Umělecký projekt, jehož cílem je reflektovat uvědomění si vlastního konce a uvážení, čeho by člověk chtěl v životě dosáhnout. Každý se může vyjádřit k tomu, co by chtěl mít, čím být předtím, než zemře. Jedna z instalovaných zdí je v také v Ostravě - centru v pasáži tramvajové zastávky Elektra.

2. "Talking Walls of Buenos Aires"

The Talking Walls of Buenos Aires (nedatováno).

Dostupné z: <https://artsandculture.google.com/exhibit/the-talking-walls-of-buenos-aires%C2%A0/wQlt8wQM>

Místo: Argentina

Politické, ekonomické, sociální okolnosti v Buenos Aires vytvářely po léta velmi nestabilní společenské uspořádání. V roce 2001 v zemi proběhla katastrofální ekonomická krize, která zažehla vlnu protestů po celé zemi. Pro obyvatele města Buenos Aires se zdi staly prostorem, kde lidé mohli vyjádřit svůj názor veřejně, hlasitě. Komerční sdělení, graffiti, reklamy, zprávy a další začaly pravidelně plnit každou volnou zeď. Během krize se tato forma aktivismu stala způsobem, jak se zapojit do proměny života v místě.

Web a Facebook

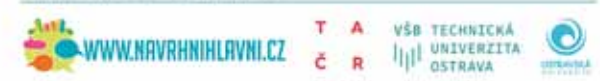
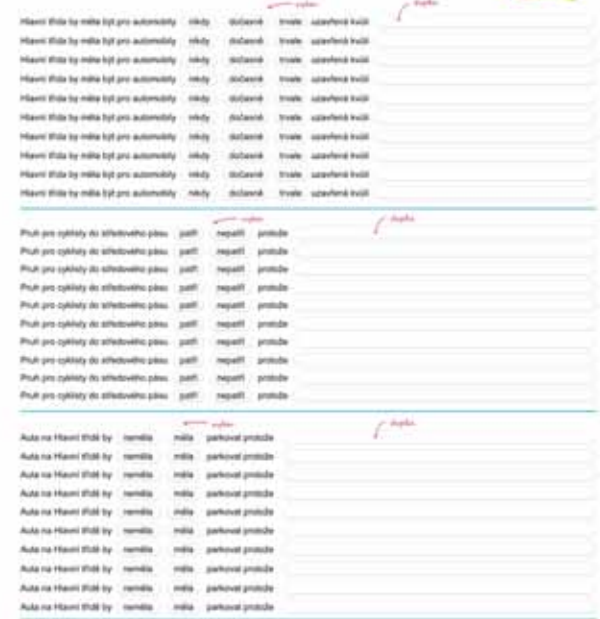
V rámci zapojení veřejnosti a oslovení většího počtu lidí do participace jsme využili možnosti komunikace v online prostředí. Na webové stránce navrhnihlavni.cz jsme mohli vybízet obyvatele Hlavní třídy k jednotlivým aktivitám, které byly navrženy k provedení online. Tímto způsobem jsme také využívali platformu Facebooku, kde jsme také průběžně informovali o našich schůzkách, plánovaných i provedených aktivitách a vybízeli k zapojení se do komunitního plánování. Na webové stránce navrhnihlavni.cz jsme konkrétně vybízeli obyvatele Hlavní třídy k nahrávání fotek míst, kde se cítí dobře, nebo míst, která jsou spojena s nepříjemnými pocity z prostředí Hlavní třídy v rámci aktivity zvané Photovoice (viz výše). Následně jsme s jejich souhlasem publikovali tyto fotky na webu i Facebooku. Cílem bylo získat od obyvatel Hlavní třídy názor na prostředí, ve kterém žijí, a aktivovat jejich uvažování o prostředí, ve kterém tráví čas. Jejich fotografie, které nahráli na web, jsme mohli dále prezentovat na Facebooku a oslovit tak další obyvatele a prezentovat názor jejich sousedů.

Cílová skupina

Cílovou skupinou jsou obyvatelé Hlavní třídy, kteří jsou schopni se orientovat v online prostředí.

Kroky realizace

1. Vytvoření webové platformy
2. Vytvoření Facebookové stránky
3. Sběr publikovatelného materiálu - pořizování fotografií během schůzek, fotografie z aktivit, vyhodnocení aktivit komunitního plánování
4. Publikování dat - fotografií, či vyhodnocení materiálu nahraného uživateli
5. Reakce na komentáře
6. Průběžné sdílení příspěvků a fotografií, aktualizování aktivit a událostí
7. Vybízení uživatelů k zapojení se do aktivit formou příspěvků, událostí

Základní principy realizace

- Metoda probíhá v online prostředí
- K tomuto způsobu participace je potřeba ovládat a orientovat se ve spravování webových a facebookových stránek
- Zapojit se mohou pouze počítačově gramotní obyvatelé

Co je pro realizaci potřeba zajistit

- Viditelnost webové a facebookové stránky v online prostředí
- Oslovit co největší okruh lidí
- Pravidelně sdílet příspěvky spojené s participací a aktivitami komunitního plánování, jak uplynulé události, tak probíhajícího šetření, ale i plánovaných aktivit, do kterých se mohou oslovení uživatelé zapojit

Možné návazné metody

V rámci této metody jsme zapojili metodu Photovoice, viz výše.

Rozšiřující tipy a doporučení

Je vhodné připravit atraktivní vzhled webu a facebookové stránky. Publikovat kvalitní obsah a fotografie. Pravidelně přidávat obsah a oslovovat cílovou skupinu (doporučujeme „sledovat“ či dát „like“ podnikům spojeným s daným územím).

Příklady dobré praxe

FajnOVA. (nedatováno). Dostupné z: <https://fajnova.cz/>

Výhody a nevýhody

Výhody	Nevýhody
Zapojení potenciálně velkého okruhu lidí do komunitního plánování	Okruh lidí omezen na oslovené uživatele - limity viditelnosti stránky - může vyřešit reklama
Možnost informování o aktivitách potenciálně velký okruh lidí	Okruh lidí omezen na ty, kteří jsou „počítačově gramotní“
Sdílení v online prostředí je snadné, dostupné a pro mnoho lidí preferované a atraktivní	Vhodné jen pro určité aktivity
Časová efektivita	Potřeba se těmto platformám aktivně věnovat
Možnost archivovat příspěvky, kdokoli má ke stránkám přístup a může se tak zorientovat v našich aktivitách	Potřeba odborníka na zpravování webu
Vhodné pro průběžné informování	

Závěrečná konference

Cílem závěrečné konference je prezentace sumarizovaných informací vztahujících se ke zkoumaným/stanoveným tématům. Samotná prezentace získaných informací pak neslouží jen k jejich sdílení, ale také šíření, další diskuzi a případné návazné spolupráci. Konference řadíme do technik reflexivních, dále edukativních a informativních.

Závěrečná konference tříletého výzkumného projektu TAČR s názvem *Komunitně založené participativní plánování v městském prostoru* bude realizována jako závěrečná participativní technika v posledním roce projektu. Cílem výzkumného projektu bylo ověřovat možnosti spolupráce s veřejností při plánování městského prostoru, přičemž jako prostor pro experimentální ověřování možných postupů a způsobů zapojení obyvatel do plánování, byla vybrána Hlavní třída v Ostravě-Porubě.

V rámci závěrečné konference byly prezentovány výstupy z tříletého výzkumného projektu TAČR, účastníci byli seznámeni s jednotlivými fázemi a aktivitami realizovaného projektu, prezentované a sdílené výstupy budou dále diskutovány.

Nejdůležitější výstup výzkumného projektu představuje tato metodika (*Metodika participativního plánování v městském prostoru*), která bude využitelná obcemi, městskými částmi, městy či kraji, respektive je určena všem těm, kteří chtějí zapojovat občany do plánování veřejného prostoru. Metodika představuje jednotlivé techniky využití v rámci participativního plánování v městském prostoru Hlavní třídy v Ostravě-Porubě. Dalšími prezentovanými výstupy pak byly Případová studie lokality, Návrh zadání (urbanisticko-architektonického řešení lokality) a Odborná publikace sloužící jako příklady dobré praxe v zahraničním kontextu.

Cílová skupina

Závěrečná konference výzkumného projektu byla určena zejména aplikačním garantům projektu, kterými jsou: Magistrát města Ostravy, Městský obvod Poruba, Moravskoslezský kraj, spolupracujícím organizacím jako jsou Parlament dětí a mládeže města Ostravy a Úřad vlády ČR – agentura (odbor) pro sociální začleňování; dále stakeholderům a občanům zapojeným do předchozích fází projektu, projektovému týmu

a v neposlední řadě zájemcům o danou problematiku z řad akademiků a studentů FSS OU a FS VŠB TU či laické veřejnosti. Využití dané techniky je poměrně široké, na druhé straně ohraničené vymezeným tématem.

Kroky realizace

1. Vytvoření konferenčního organizačního týmu
2. Stanovení programu konference
3. Tvorba pozvánky
4. Distribuce pozvánky prostřednictvím webových stránek projektu, FB, emailu zainteresovaných osob
5. Samotná realizace ZK
6. Evaluace realizované ZK
7. Možná další spolupráce

Základní principy realizace

- Vizualizace
- Snaha o srozumitelnou a poutavou prezentaci výsledků
- Možnost pokládat dotazy a poskytovat vysvětlení
- Vytvoření prostoru pro poskytování reflexe

Co je pro realizaci potřeba zajistit

- Grafika/grafičku
- Moderátora/moderátorku
- Technické vybavení (PC, dataprojektor a další)
- Prostory
- Občerstvení

Možné návazné metody

- Dotazníkové šetření (evaluace konference)
- Fokální skupina
- Panely zapojených expertů a stakeholderů
- Veřejné projednání
- Web a Facebook

Rozšiřující tipy a doporučení

Závěrečnou konferenci lze realizovat různými způsoby za využití např. workshopů, diskusních panelů...

Součástí závěrečné konference může být i interaktivní výstava, jejímž cílem je nejen informovat o určitém tématu, ale

současně vytvářet prostor (např. prostřednictvím rozhovoru, ankety) pro diskuzi a sběr názorů na dané téma.

Příklady dobré praxe

Konference Architektura dětem 2019: PARTICIPACE DĚTÍ A MLÁDEŽE. Dostupné z: <https://euractiv.cz/event/konference-architektura-detem-2019-participace-deti-a-mladeze/>
Závěrečná konference Transparentní samospráva a občanská participace. Dostupné z: <https://www.astracr.cz/novinky/konference-pro-zastupce-verejne-spravy-na-regionalni-a-mistni-urovni-transparentni-samosprava-a-obcanska-participace/>

Final Conference Youth Participation in Europe: Diversity, (Mis)Recognition and (In)visibility. Dostupné z: <https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/-/final-conference-meeting-youth-participation-in-europe-diversity-mis-recognition-and-in-visibility>

Výhody a nevýhody použití

Výhody	Nevýhody
Možnost zapojení všech cílových skupin	Malá účast/vysoká účast
Možnost bezprostřední zpětné vazby	Organizační náročnost
Využití výstupů pro následující participativní techniky	Nevhodné prostory

Reflexivní setkávání projektového týmu

Reflexivní setkávání projektového týmu bylo zaměřeno na prezentaci již realizovaných technik, jejich reflexi ze strany výzkumného týmu, plánování dalších aktivit a dosažení co nejvyšší kvality jejich průběhu a na reflexi limitů výzkumu. Reflexivní setkávání projektového týmu probíhalo pravidelně dle aktuálního průběhu a potřeb projektu (jednou za měsíc až dva měsíce; mezitím probíhala rovněž setkání sub-týmů projektu). Pro setkání projektového týmu byla stanovena dvě základní pravidla. Prvním z nich bylo, že byli všichni členové projektového týmu průběžně seznamováni s výsledky realizovaného výzkumu a měli právo podílet se na spoluutváření dalšího plánu průběhu výzkumu v rámci projektu. V rámci efektivity realizace jednotlivých aktivit projektu byly vytvářeny subtýmy projektu, které měly vždy na starost realizaci a vyhodnocení dané aktivity. Tyto výsledky byly týmem nejen konzultovány, ale rovněž kriticky reflektovány, s cílem zkvalitnit realizaci jednotlivých technik a využít co nejefektivněji výsledky pro budoucí postup projektu. Z každého setkání projektového týmu byl utvářen zápis. Konkrétní postup a zaměření prováděných reflexí je popsán v kapitole Reflexivní zvyšování platnosti dat.

Cílová skupina

Členové projektového týmu.

Kroky realizace

Projektový tým vždy svolávala hlavní řešitelka projektu po zjištění časových možností jednotlivých účastníků. Důležitost těchto setkávání spočívala zejména v tom, že je projektem vytvářen za synergické spolupráce technických a netechnických oborů.

Základní principy realizace

- Každý člen skupiny má právo sdělit svůj názor
- Členové skupiny se vzájemně respektují
- Vždy mluví jeden člen skupiny
- Členové skupiny sdílí časový prostor na vyjádření svých myšlenek
- Setkávání mají reflexivní a konstruktivní povahu

Co je pro realizaci potřeba zajistit

- Projektový tým
- Místnost, sezení uspořádané do kruhu,
- Dataprojektor s PC,
- flipchart.

Možné návazné metody

Tato fáze by měla být zařazena po realizaci každé ze samostatných metod participace.

Výhody a nevýhody použití

Výhody	Nevýhody
Seznámení projektového týmu	Časová náročnost
Zisk různých perspektiv	Podmínkou je ochota vyslechnout konstruktivní kritiku od svých kolegů
Reflexe	
Rozšíření perspektiv jednotlivých členů projektového týmu skrze synergii perspektiv technických a netechnických oborů	
Posílení platnosti a spolehlivosti využívaných metod	

Rozšiřující tipy a doporučení

Pro zajištění příznivé a otevřené atmosféry v průběhu těchto setkání je důležité, aby byla funkční skupinová dynamika a vztahy ve skupině na dobré úrovni. Toto je možné posílit např. formou teambuildingu nebo poskytováním skupinové supervize.

Příklady dobré praxe

Glumbíková, K. (2020). *Reflexivita v sociální práci s rodinami*. Praha: Grada.

Výhody a nevýhody participace

V následující tabulce možné výhody a nevýhody využívání participativního přístupu a s ním souvisejících participativních technik.

VÝHODY	NEVÝHODY
<p>Navázání dialogu s různými skupinami veřejnosti, kterých se zájem nebo rozhodnutí dotýká, a pochopení jejich hodnocení současného stavu, jejich potřeb, požadavků či obav z budoucího vývoje může přispět k vyšší kvalitě a trvalé udržitelnosti návrhu (IPR, 2016). Dochází k zohlednění reálných potřeb uživatelů místa (Nadace Partnerství, 2011). Zapojením veřejnosti lze využít podrobných lokálních znalostí a paměti místa, poznat skutečné potřeby a přispět k identifikaci uživatelů s místem (Vacek, 2013). Zvýšení povědomí a porozumění aktérům a skupinám na místní úrovni (Mitlin, Thompson, 1995). Možnost hlubšího porozumění sociální realitě a rozpoznání skutečných potřeb z pohledu obyčejných lidí prostřednictvím jejich vlastní analýzy situace (Tadevosyan, Schoenhuth, 1997). Poskytnutí příležitosti místním lidem přemýšlet a vyvíjet řešení sami pro sebe a možnosti začlenění místních znalostí, dovedností a zdrojů do navrhování projektů, které odpovídají potřebám lidí (Mubita et al., 2017).</p>	<p>Selektivnost v účasti na participaci daná tím, že aktéři či skupiny veřejnosti nemají stejné možnosti či zájem účastnit se participativních aktivit. Ukazuje se, že zájem o participaci při územním plánování se liší v závislosti na příjmové kategorii, vzdělání či věku. Zapojení osob s vyššími příjmy a silným sociálním kapitálem bývá obvykle vyšší oproti skupinám osob s nižšími příjmy, které na veřejné vyjadřování nejsou zvyklé. Začleňování osob, které se z těchto a jiných důvodů participace neúčastní, je proto jednou z největších výzev participativních přístupů (IPR, 2016).</p>
<p>Zapojení místních obyvatel a využití místních znalostí může být zdrojem nových, často lepších a levnějších možností řešení projektů (IPR, 2016).</p>	<p>Zapojení veřejnosti může mnohdy rozhodnutí či realizaci projektu výrazně zpozdit a vyvolávat domněnky, že se již jedná o bezdůvodnou diskuzi. Případné zpoždění plánovacích procesů však může být díky zohlednění místních znalostí vyváženo lepším konečným rozhodnutím (IPR, 2016).</p>
<p>Zapojení veřejnosti umožňuje kombinaci lokálních znalostí situace občanů s odbornými znalostmi realizátorů projektu. Laici zde poté působí jako experti na problémy svého okolí (IPR 2016). Zapojení místních občanů do participativního procesu přináší příležitost k přehodnocení jejich situace, což může pomoci zvýšit relevanci, použitelnost a poskytování výsledků participativních technik k řešení problémů a ke zlepšení jejich každodenního života (Tadevosyan, Schoenhuth, 1997).</p>	<p>Nabývání významu zapojování veřejnosti může být někdy vnímáno také jako ohrožování principu zastupitelské demokracie na místní úrovni. Další výzvou tak může být snaha o kombinaci tradičního modelu rozhodování volených zástupců a participativních přístupů s cílem využít přínosů této spolupráce (IPR, 2016). Většina forem participace veřejnosti naopak proces, který vede ke konečnému rozhodnutí v zastupitelstvu, podporuje, a obohacuje zastupitelskou demokracii o nový prvek, tj. dává hlas všem, které dané téma zajímá (Berman et al., 2002).</p>
<p>Zapojení a komunikace s veřejností může předcházet vzniku nedorozumění a zavčas vyjasňovat neshody, které mohou nastat mezi zapojenými subjekty (IPR, 2016).</p>	<p>Zapojení veřejnosti s sebou nese riziko zneužití účasti v participativním procesu k prosazování vlastních zájmů ze strany organizovaných zájmových skupin. Přesto, že ovlivnění je eliminováno, řada realizátorů participativních technik se setkává s lidmi, kteří jsou dominantní a zkušenější ve veřejných diskuzích. Realizační tým by si měl být vědom těchto rizik a zapojovat do participativního procesu i ostatní cílové skupiny (IPR, 2016).</p>

VÝHODY	NEVÝHODY
<p>Participace umožňuje veřejnosti pochopit důvody pro určitá rozhodnutí, podporuje jejich srozumitelnost, a dává jim tak větší legitimitu (IPR, 2016).</p>	<p>Organizace úspěšného participativního procesu vyžaduje zejména čas a energii všech účastníků a nelze opomenout ani finanční zajištění (Berman et al., 2002). Participativní proces je tudíž oproti běžnému postupu časově i organizačně mnohem náročnější (Nadace Partnerství, 2011; Narayan, 1996).</p>
<p>V případě návrhů, které mohou vyvolat negativní reakce veřejnosti, je možné včas připravit vhodnou a srozumitelnou argumentaci. Zvýší se tak transparentnost rozhodnutí i šance na jejich přijetí dotčenými osobami (IPR, 2016).</p>	<p>Existence silných zájmových skupin nebo protestujících nevládních organizací, které by mohly bránit diskuzi, může být také někdy považována za překážku participativního procesu. Pokud však budou opoziční skupiny brány vážně a zapojeny do diskuzí, může být tato opozice v řadě případů pozitivním faktorem (Berman et al., 2002).</p>
<p>Aktivní účast může přispět k větší sounáležitosti občanů s místem a rovněž k pocitu větší zodpovědnosti za jeho další rozvoj (IPR, 2016). Dochází tak k posílení vztahu veřejnosti k danému místu (Nadace partnerství, 2011).</p>	<p>Občané nemusí mít zájem. Velká část veřejnosti se participativního procesu z různých důvodů neúčastní. Tomu lze však předcházet nabídkou různorodých aktivit, které zvýší atraktivnost zapojení těchto skupin obyvatelstva (Berman et al., 2002).</p>
<p>Aktivní zapojení komunity může vést k oživení komunitního života a přispět i ke vzniku nových samostatných iniciativ pro řešení místních problémů (IPR, 2016). Může tak docházet k posílení sociálních kontaktů a procesů sociálního učení, k posílení místních komunit, k podpoře využívání daného místa a k rozvoji místních aktivit (Nadace partnerství, 2011).</p>	<p>Flexibilní a otevřená povaha participativního procesu vyžaduje spíše kvalitativní přístup k datům, jelikož je cílem poskytnout hloubkovou analýzu lokálně identifikovaných kontextů. Může tak docházet k omezení generování statistických údajů. V posledních letech je však možnost využívání kvantitativních přístupů v participativních přístupech odborníky diskutována (Tadevosyan, Schoenhuth, 1997).</p>
<p>Participativní procesy vytvářejí platformu pro dialog mezi veřejností, odborníky a politiky, v němž je možné prostřednictvím osobního kontaktu dosáhnout porozumění (IPR, 2016). Mohou přispět ke zlepšení komunikace mezi správními orgány, odborníky a veřejností (Nadace partnerství, 2011). Pomáhají zlepšit kvalitu a zvýšit množství informací o místních podmínkách (Mitlin, Thompson, 1995). Participativní procesy umožňují začlenit místní znalosti do procesu širšího politického dialogu a zvýšit jeho relevanci a účinnost (Tadevosyan, Schoenhuth, 1997).</p>	<p>Zapojení místních komunit vytváří určitý prostor pro metodologickou kritiku. Dostupnost a jednoduchost některých participativních technik umožňuje jejich mechanické použití, což následně ovlivňuje kvalitu zjištění. Provedení participativního procesu vyžaduje vhodný a oprávněný metodický přístup, dobrou komunikaci a zkušenosti při vyjednávání a mělo by být založeno na multidisciplinárních znalostech a dovednostech (Tadevosyan, Schoenhuth, 1997).</p>
<p>Participace umožňuje zdokonalovat dovednosti všech zapojených osob vyjadřovat svůj názor, naslouchat, argumentovat, diskutovat a brát ohled na názory ostatních a zájmy menšin (IPR, 2016).</p>	<p>Participativní proces vyžaduje rovněž nemalé finanční prostředky na plánování aktivit a zajištění občerstvení, propagace a pomůcek (Nadace partnerství, 2011).</p>

VÝHODY	NEVÝHODY
Participace přináší prospěch všem zapojeným aktérům. Občané získávají větší vliv na rozhodovací proces a nový způsob zapojení do veřejných věcí. Snáze mohou uspokojit také potřebu stát se součástí komunity. Veřejnost i politici se seznamují s prací úředníků, kteří tak mohou získat důležitou zpětnou vazbu. A politici mohou prostřednictvím participativních aktivit získat možnost navázat bližší kontakt s voliči (Berman et al., 2002).	Nerovnoměrná pozornost vůči různým fázím participativního procesu může ovlivnit jeho efektivitu. Všem fázím celého procesu by tak měla být věnována stejná pozornost. Zkušenosti ukazují, že pro efektivní výsledky vyžaduje přípravný proces stejně, ne-li více času, než samotná práce v terénu (Tadevosyan, Schoenhuth, 1997).
Výsledkem zapojování veřejnosti může být kvalitnější rozhodovací proces . Mnozí občané jsou odborníky na fakta ze svého okolí, mají specifické znalosti a zkušenosti na základě každodenního využívání daného místa (Berman et al., 2002).	Participativní proces je náročný z hlediska intenzivní komunikace a prezentace řešeného projektu (Nadace partnerství, 2011).
Zapojování veřejnosti může vést k větší podpoře demokratického procesu . Pokud jsou občasně informováni o důvodech určitého rozhodnutí a vědí, že jejich názory byly brány v potaz, budou lépe přijímat konečné rozhodnutí (Berman et al., 2002). Sami občané tak rozhodují o prostředí, ve kterém žijí (Nadace partnerství, 2011).	Participativní přístupy jsou vysoce flexibilní z hlediska metodik a postupů. Jejich výběr a samotný participativní proces je tak třeba přizpůsobit každé situaci, což vyžaduje znalost různých přístupů a nástrojů a určitý improvizací talent na straně realizačního týmu v závislosti na místní situaci (Tadevosyan, Schoenhuth, 1997; Narayan, 1996).
Participace na věcech veřejných může vést k vyššímu stupni samosprávy . Stav, ve kterém sami občané společně rozhodují, ovlivňují podmínky, ve kterých žijí, a diskutují o nich, lze považovat za hlavní smysl participace (Berman et al., 2002).	Je důležité si uvědomovat vhodnost realizace participativních přístupů , aby se předcházelo samoučelné účasti a znehodnocení samotného významu „participace“. Existují různé způsoby participace, které vedou k různým výsledkům a jedná se o složitý a dlouhodobý proces, který ovlivní jeho účastníky. Proto je velmi důležité včasné a věcné zapojení všech zúčastněných stran od samého začátku, aby všichni prošli stejným procesem (Tadevosyan, Schoenhuth, 1997).
Zapojování občanů může být také zábavné . Participativní proces představuje především komunikaci s lidmi, sdílení emocí a navázání nových vztahů. Mnoho setkání tak může být i příjemnými společenskými událostmi (Berman et al., 2002). Lidé se zapojením do rozhodování se mohou začít citově angažovat, což uvolní kreativní energii a participativní proces se může stát živým a zábavným (Narayan, 1996).	Zvýšená očekávání místních občanů a vytváření falešných dojmů o místní situaci mohou také ovlivnit výsledky participativního procesu a zpochybnit kvalitu získaných znalostí. Tomuto problému lze předejít informováním všech zúčastněných stran o cílech a výsledcích participativního procesu od samého začátku (Tadevosyan, Schoenhuth, 1997).
Složení zúčastněných stran je pestré (Nadace partnerství, 2011). Participativní přístupy umožňují porozumět složitosti sociální reality. Zapojení různých účastníků pomáhá získat ucelený obraz reality a identifikuje problémy vzhledem k odlišným sociálně demografickým charakteristikám (Tadevosyan, Schoenhuth, 1997).	V participativním procesu může dojít ke konfliktu zájmů , hodnotových systémů a potřeb, což následně může být obtížné vyřešit ke spokojenosti všech zúčastněných (Narayan, 1996).

VÝHODY	NEVÝHODY
Zapojením veřejnosti může dojít k omezení vandalizmu a posílení veřejného dohledu (Nadace partnerství, 2011). Identifikace občanů s místem se odráží ve způsobu jeho užívání, ve zvýšené sociální kontrole i nárocích na jeho údržbu, a má tak významný dopad na život místa (Vacek, 2013).	Participativní proces nemusí být vždy pochopen těmi, kteří se jej nezúčastní, a může tak hrozit, že pro ně nebude věrohodný (Narayan, 1996).
Zapojení občanů pomáhá identifikovat životaschopné možnosti místního rozvoje a mobilizovat místní a externí zdroje pro jeho realizaci. Pomáhá rovněž vypracovat a využívat mechanismy pro řešení místních konfliktů (Mitlin, Thompson, 1995).	
Zapojením lze posílit sebevědomí a kapacity místních organizací (Mitlin, Thompson, 1995). Participativní přístupy jsou zaměřeny na posílení postavení občanů (Tadevosyan, Schoenhuth, 1997).	
Participativní přístupy jsou vysoce flexibilní a přizpůsobivé pro zkoumání různých sociálních prostředí. Vytváří se také pocit vlastnictví celého procesu a jeho zjištění (Tadevosyan, Schoenhuth, 1997). Participace může vést k posílení postavení znevýhodněných osob, jelikož jim umožňuje účast v procesu, vytváří tím pocit vlastnictví a dává jim prostor pro určování a kontrolu jejich priorit pro řešení (Chambers, 1994b in Mubita et al., 2017). Důraz na zapojení jak veřejnosti, tak osob s rozhodovací pravomocí podporuje a buduje závazek k celému procesu a jeho výsledkům. Tím je zvýšena pravděpodobnost, že výsledky budou využity, budou mít dopad a způsobí změnu (Narayan, 1996).	
Participativní přístupy podporují změny zdola nahoru a jejich celkový úspěch tak velmi závisí i na osobních hodnotách a motivaci zúčastněných osob (Tadevosyan, Schoenhuth, 1997).	
Participativní přístupy získávají spojení různých perspektiv a odborných znalostí za účelem holistického studia problému (Narayan, 1996).	
Participativní přístupy umí reagovat na potřeby dané situace využitím jakékoli vhodné metodologie nebo techniky . Mohou používat techniky z různých oborů, vytvářet nové nebo přizpůsobovat staré (Narayan, 1996).	

Limity využití participativního přístupu

Albridge (2015) uvádí, že v rámci participativních přístupů můžeme rozlišit čtyři kategorie limitů. První z nich jsou limity plynoucí z toho, že výzkumník vstupuje do prostředí výzkumu jako **specialista z vnějšího prostředí** (viz také Singh, 2003). Druhým limitem je **nedostatek akademické standardizace**. Třetím limitem je **vysoká závislost výzkumných zjištění na schopnostech výzkumníka**. A čtvrtou, poslední kategorií limitů, jsou limity v oblasti **rozložení moci v participativním výzkumu** (viz také např. Goodson, 2013). Byť je pozice výzkumníka v participativním výzkumu definována jako co nejvíce rovnocenná k účastníkům výzkumu a byť je všem účastníkům výzkumu přiznáno právo na vlastní vědění a expertnost, výzkumník přichází do výzkumného prostředí s určitou „záteží“ odbornosti, která se může projevat v průběhu celého výzkumu: od tvorby cíle výzkumu po vytváření výstupů výzkumu (Singh, 2003).

Co se týče nedostatku akademické standardizace, lze říci, že nikde nejsou přesné „noty“, jak dosáhnout spolupráce, inkluze, emancipace či důvěry ve vztahu s účastníkem výzkumu. Můžeme se držet spíše obecných principů, než postupu nebo pravidel (Walker, Schratz, 2008). Vzhledem k tomu, že je participativní výzkum spíše dynamickým procesem, který vyžaduje velkou flexibilitu ze strany výzkumníka (i participantů) (Albridge, 2015), je obtížné tuto metodologickou standardizaci provést. Participativní výzkum je proto kritizován pro nedostatek metodologické přesnosti.

Kvalita a provedení participativního výzkumu je závislá na schopnostech výzkumníka. Zde je důležité opět zdůraznit nárok na flexibilitu výzkumníka, kterou participativní výzkum vyžaduje. Výzkumník je přitom zodpovědný za průběh participativního výzkumu, ale také za jeho dopady ve smyslu možné změny a akce na straně participantů i výzkumného prostředí. V rámci participativního výzkumu také není jednoznačně definováno doporučení na kvalifikaci výzkumníka, která by mu umožnila předat tyto své vědomosti účastníkům výzkumu. Množství poznatků, které budou mít participantů výzkumu k dispozici, se totiž mnohdy přímo odvíjí od množství poznatků, které má výzkumník sám. Vědomosti a

zkušenosti výzkumníka rovněž předurčují stupeň a možnosti participace účastníků výzkumu (Albridge, 2015).

Čtvrtou zmiňovanou kategorií je „*paradox v redistribuci moci*“, který je v participativním výzkumu přítomen. Výzkumník vstupuje do prostředí výzkumu jako člověk se vzděláním a s množstvím informací, což hraje velkou roli v ovlivnění „*místních*“ obyvatel. Výzkumník tak jako osoba se silným vědomostním zázemím ovlivňuje „*mysl slabších účastníků výzkumu*“. Cílem participativního výzkumu je tedy zplnomocnění, ale výzkumník je stále tím, kdo řídí výzkum (Kane, Powell, 2008).

V rámci reflexe paradoxu moci je třeba vnímat také to, že výzkumník může v rámci participativního výzkumu spolupracovat s omezeným počtem účastníků výzkumu, ti se tak mohou díky spolupráci na výzkumu také stát „*mocnějšími*“ než běžný, „*žijící*“ v dané oblasti. Výzkumník tak může „*místním*“ ukázat jiný přístup k rozložení moci, čímž může ovlivnit místní obyvatele, a tím i dynamiku vztahů v prostředí výzkumu. Výzkumník je tedy tím, kdo má ve výzkumu „*právo dát hlas a brát hlas*“. Je také tím, kdo je „*vlastníkem poznatků*“, a to i přesto, že je získává od účastníků výzkumu. Výzkumník tak vlastně říká „*ty jsi vypravěč, ale vědění je naše*“ (McIntyre, 2008). V rámci výzkumu je také nutné klást si otázku, či poznatky výzkumník vlastně prezentuje, zda se jedná o jeho, co možná „*nejobjektivnější*“ data, nebo zda on sám převzal perspektivu participantů výzkumu (Minker, 2000). V rámci participativního výzkumu je přitom riziko převzetí perspektivy účastníků výzkumu vysoké, a to z důvodu požadavku na dlouhodobý pobyt výzkumníka ve výzkumném prostředí a požadavku na spoluvytváření poznatků spolu s účastníky výzkumu (Albridge, 2015). Na výzkumníka jsou tak klade velké nároky v rámci uchování „*neutrality a objektivity*“ (Albridge, 2015). Minker (2000) upozorňuje na „*druhou stranu mince*“ ve vztahu k poznatkům získaným v rámci participativního výzkumu, je jí právě riziko reinterpretační poznatků výzkumníkem.

V kontextu výše zmíněného je třeba zdůraznit, že participativní výzkum vede tak či onak k vlastní i kolektivní reflexi.

Výzkumník je jako nositel know-how průběhu výzkumů zodpovědný za dopady této reflexe. Participativní výzkum totiž nemusí vést jen k vnější změně, ale také ke změně vnitřní. Tato zodpovědnost se mimo jiné týká udržení a reflexe hranic mezi výzkumníkem a účastníky výzkumu. Lze do ní zahrnout pokládání otázek relevantních k výzkumné problematice (tedy určité ovládnutí vlastní zvědavosti), neotevírání traumat a v případě jejich otevření schopnost toto otevření „*ošetřit*“, dávání dostatečného prostoru participantům, udržení postoje vstřícné neutrality (pozn. autorky do té míry, do jaké to participativní výzkum umožňuje atd.) (McIntyre, 2008).

V rámci participativního výzkumu může dojít ke zplnomocnění participantů výzkumu. Toto zplnomocnění pak způsobuje, že se lidé chovají určitým způsobem. Je zde však otázka zodpovědnosti za toto chování ze strany nositele participativního výzkumu (výzkumníka). Výzkumník by proto měl reflektovat proces „*dávání hlasu*“ a zvažovat možné negativní důsledky např. ve vztahu k zařízení, které očekává, že bude jeho klient dodržovat určitá pravidla (Albridge, 2015). Kesby (2005) přitom uvádí, že participativní přístupy často vedou ke změně osobnosti, konkrétně, že z nich, „*nevychází ten, co do nich vešel*“.

Reflexivní zvyšování platnosti dat

V reflexivním přístupu k výzkumu je nutné podrobovat reflexi limity výzkumu, které mohou být v rámci výzkumu, na základě něhož vznikla tato metodika, rozděleny na dvě základní skupiny limitů, jedná se o:

a) Limity na straně výběrového souboru

V rámci reflexe limitů výzkumu je nutné v první řadě uvést, že data jsou převážně vytvořena na základě výroků jednotlivých komunikačních partnerů. Vytvořená data přinášející vlned a porozumění zkoumanému tématu tedy nelze podrobovat zobecněním. Vytvořená data je také nutné vždy vnímat v kontextu možné sociální desirability informantů, kterou můžeme chápat jako míru či stupeň pohotovosti odpovídat tak, jak si informant myslí, že jeho sociální okolí či výzkumníci sami očekávají.

Ve výše uvedeném kontextu je také nezbytné uvést, že komunikační partneři ve svých výpovědích vytvářeli spíše výroky směřované k určitému cíli (výzkumné interview), než k realitě každodenní praxe. Je také důležité reflektovat, že jsou získaná data založena zejména na (sebe)reflexi komunikačních partnerů. Data tak nemohou obsahovat to, co si informanti např. neuvědomují (ve svém chování) (podobně viz např. Holloway, Jefferson, 2000).

a) Limity na straně výzkumníka

V rámci reflexe limitů na straně výzkumníka je nutné vnímat, že výzkumníci vstupovali do prostředí výzkumu s určitou znalostí předmětu výzkumu, existovala u nich tedy předpoznání („zátěž odbornosti“) o tom, jak může či „má“ předmět výzkumu v praxi sociální práce „vypadat“ a jak může či „má“ fungovat (Singh, 2003).

Toto předporozumění předmětu výzkumu bylo nutné v průběhu výzkumu podrobovat pravidelným reflexím tak, aby nedocházelo ke snižování validity dat např. v důsledku přikládání vyššího významu některým datům a opomíjení dat jiných (tedy těch, co nebyla v souladu s předporozuměním výzkumníků). V důsledku výše zmíněného by pak mohlo docházet k braní „hlasu“ informantů.

Kontrola a sledování vlivu výzkumníků na výzkum byla prováděna v souladu s doporučeními Čermáka a Štěpaníkové (1998) několika způsoby: a) dlouhodobou přítomností v prostředí výzkumu (výzkum byl realizován po dobu dvou let); b) výběrem co nejméně rušivých a co nejpřirozenějších technik sběru dat (rozhovor, zúčastněné pozorování); a c) pravidelnou reflexí získaných dat v týmu. Tématy reflexe přitom byly zejména: ovlivnění designu výzkumu a vytvořených dat vlastními zkušenostmi a znalostmi výzkumníků; vhodnost a motivace participantů pro výzkum; ovlivnění výběru informantů postojem výzkumníků; vlastní pozicionalita výzkumníků ve vztahu k výzkumu; pochopení cílů výzkumu informanty či chybějící data ve výzkumu (Valandra, 2012; Gabriel et al., 2017).

Etika participativně orientovaného výzkumu

V rámci realizace výzkumu, na základě něhož vznikla tato metodika, jsme se řídili Etickými principy při výzkumech s lidmi, jež přijala Americká psychologická asociace (APA) v roce 2016 a etickými zásadami pro aplikaci kvalitativního přístupu ve výzkumu.

Porozumění etice v participativním výzkumu je přesto přemístěno do širšího kontextu, než je tomu v jiných výzkumných přístupech. Participativní výzkum překračuje nejen hranice mezi výzkumníkem a „zkoumaným“, ale také hranice různých disciplín (metodologie, historie, psychologie, sociologie aj.) (Kindon, Pain, Kesby, 2010). Specifikem tohoto výzkumu je také snížená možnost plánovat a „ve vztahu k němu očekávat“ z důvodu jeho sociální dynamičnosti. Participativní výzkum je proto třeba chápat jako proces, jenž zvyšuje kapacitu účastníků ke zlepšení jejich životů a usnadňuje sociální změnu ve prospěch znevýhodněných skupin. Etika je v tomto přístupu k výzkumu tedy přímo (a zcela) spojená s praxí (Reason, Bradbury, 2013), a právě proto přináší pro výzkumníka větší výzvy.

Třemi základními etickými pravidly participativního výzkumu jsou respekt k osobě, princip spravedlnosti a princip prospěšnosti. Ve vztahu k prvnímu z pravidel, tedy **respektu k osobě/skupině/komunitě**, je třeba zmínit nejen nutnost účastníky informovat o možných rizicích či dopadech výzkumu, ale také umožnit spolurozhodování o směru a formě výzkumu (pro participativní výzkum je typická menší vzdálenost mezi „zkoumaným a výzkumníkem“). V případě, že považujeme participativní výzkum za proces, nemůže být poskytnutí výše zmíněné informace jednorázové (Kindon, Pain, Kesby, 2010).

Dalším z etických principů participativního výzkumu je **princip prospěšnosti**. Princip prospěšnosti je vztažen k principu nezpůsobení škod, který je typický pro jiné výzkumné přístupy. Princip nezpůsobení škod ale nedostačuje etice participativního výzkumu, jelikož je jeho cílem právě maximalizace získaného dobra a zlepšení lidského života (Reason, Bradbury, 2013). Snaha o **spravedlivé rozdělení** rizik

a maximální snížení, byť jen možného vykořisťování, souvisí s posledním principem, jehož cílem je zajištění rovnosti mezi všemi. Jedná se o princip spravedlnosti (Minkler et al., 2002). Ve vztahu k praktické aplikaci výše uvedeným základním etickým pravidlům lze stanovit následující doporučení v rámci provedení participativního výzkumu:

1. Participace potřebuje vytvoření **bezpečného prostoru** pro všechny zúčastněné:
 - a. Participace je dobrovolná.
 - b. Je potřeba brát v úvahu mocenské vztahy, ale také to, kdo má jaké informace:
 - i. O účelu výzkumu a využití výsledků je nezbytné informovat všechny zapojené aktéry opakovaně.
 - ii. Všichni zúčastnění mají právo být na participaci připraveni tak, ať mají skutečnou možnost se zapojit.
 - c. Je potřeba ošetřit anonymitu zúčastněných a mlčenlivost výzkumníků tak, aby nebyl nikdo ze zúčastněných poškozen.
2. Participace vychází **zespodu** (je založena na procesech odzdoła nahoru):
 - a. Participace využívá lokálního vědění a co nejvíce zdrojů pro studium daného jevu nebo místa.
3. Participace je **inkluzivní**:
 - a. Z participace není nikdo vyloučen.
 - b. Participace je založena na spolurozhodování a dosahování konsensu.
4. Participace je **flexibilní**:
 - a. Participace potřebuje otevřenou, neodsuzující mysl zapojených.
 - b. Proces participace je velmi pružný a využívá inovace, kreativity a vizualizace.
5. Participace chce svůj čas.
6. Proces participace musí být pravidelně reflektován tak, ať naplňuje **respekt k osobě, princip spravedlnosti a princip prospěšnosti**. Reflexe přitom probíhají minimálně ve výzkumném týmu a ideálně ve spolupráci s externími, odborně způsobilými reflektujícími.

Online participace a její specifika

E-participace zahrnuje veškeré procesy zapojující občany do veřejných rozhodovacích procesů pomocí informačních a komunikačních technologií (např. webové stránky, sociální sítě aj.). Informační a komunikační technologie slouží obvykle k poskytování informací i k získávání zpětné vazby. Mohou být využity pro podporu a realizaci některých zmíněných technik. Konkrétními příklady je využívání: a) online aplikací (např. zprostředkovávající informace o přítomnosti služeb, poskytující základní poradenství v krizi nebo propojující potřebné s dobrovolníky); b) diskuzních fór propojujících např. uživatele konkrétních služeb nebo osoby žijící v podobné životní situaci, které často vytvářejí neformální svépomocné skupiny; a c) prostoru pro „dávání hlasu“ a sdělení svého názoru např. v podobě online formulářů pro hodnocení určité služby či lokality (sem patří i photovoice) (Feantsa, 2013). Pakliže bychom chtěli uvést konkrétní příklady dobré praxe online participace marginalizovaných skupin, můžeme uvést následující zkušenosti ze zahraničí. Např. Collectif SDF Alsace (2018) ve Francii se snaží změnit obraz osob bez domova v očích veřejnosti skrze sociální sítě a komunikaci na internetu. Lidé bez domova obdrželi v rámci projektu mobilní telefony, aby dostali hlas a mohli také vyjádřit svůj názor. Díky mediální komunikaci odpadly určité bariéry a lidé bez domova mohli diskutovat s „bydlící společností“ o svých životních příbězích a skrze odpovědi na otázky veřejnosti vyvracet některé mýty a předsudky. Mohli se také vyjádřit k plánování městského prostoru či k nastavení sociálních služeb. Podobnou iniciativu můžeme nalézt i v Holandsku v organizaci Straatvogels (2018), kde jsou lidé bez domova pomocí smartphonů aktivní zejména na Twitteru. Díky těmto aktivitám se lidé bez domova stávají součástí společnosti. Podobným projektem je také projekt UDENFOR (2018), který byl realizován v Dánsku. Cílem tohoto projektu bylo inklovat osoby bez domova do digitální společnosti. V rámci projektu se ukázalo, že podpora osob bez domova v digitální gramotnosti a zážitek úspěchu mohou vést k pozitivním změnám v dalších oblastech života, a to (i skrze schopnost vyhledávat pomoc na internetu).

Online participace má ovšem i své bariéry či rozvojové oblasti, jsou jimi např. a) nedostatek počítačové/internetové gramotnosti na straně některých osob; b) negativní postoj k technologiím; c) nedostatek financí pro vlastnictví či provoz technologií (od vlastnictví PC či mobilního telefonu po zajištění dodávek elektřiny); d) nedostatek přístupu k technologiím a internetu (projevuje se např. konkrétně v azylových domech pro osoby bez domova, kde i v dnešní době není přístup k wifi a přístup k PC je umožněn pouze pod monitoringem pracovníka zařízení); e) stigmatizace jako bariéra využívání internetu na veřejných místech (jako jsou např. knihovny či restaurace); či f) snížená schopnost k vyhledávání, třídění a kritické posuzování informací šířených prostřednictvím internetu (Vávrová et al., 2019). Výše uvedené se přitom týká často právě marginalizovaných skupin obyvatel (viz Watling, 2012; Croft, Beresford, 2002, in Elswick, 2017) a je úzce spojeno s pojmem digitální exkluze. Vondrová (2015) uvádí, že digitální exkluze je specifickou formou sociální exkluze, kdy lidé nemají schopnosti, dovednosti a materiální zdroje, které jsou potřebné pro efektivní přístup a využívání technologií v každodenním životě. Již ze samotné definice přitom vyplývá, že digitální exkluzi nelze oddělit od sociální exkluze (Steyaert, Gould, 2009). Oba tyto jevy se totiž vzájemně prolínají a posilují. Digitální exkluze totiž může např. vyústit v redukci míry zapojení do veřejného a sociálního života, vzdělávání či zaměstnání (MPSV, 2015).

Závěr

Předkládaná metodika je členěna na obecnou část ukotvující metodiku v participativním paradigmatu a samotném procesu participace. Dále obsahuje popis, třídění a reflexe jednotlivých technik participace využitých v rámci výzkumu realizovaného v rámci projektu Komunitně založené participativní plánování v městském prostoru podpořeného Technologickou agenturou České republiky (TL02000071). Metodika vznikla v cyklickém a inkluzivním procesu participativního akčního výzkumu (vznikala participativně v procesu výzkumu, vyhodnocení dat, implementaci zjištěného, reflexi a využití reflexe v další implementaci). Metodika umožňuje odpovědné a transparentní zapojení diverzifikovaných skupin aktérů do plánování v městském prostoru.

Velké poděkování za celkovou spolupráci a průběžné reflexe k výstupům projektu patří všem aplikačním garantům projektu, jmenovitě statutárnímu městu Ostrava, městskému obvodu Poruba a Moravskoslezskému kraji. Poděkování, samozřejmě, patří ale i všem stakeholderům a aktérům, kteří se do projektu zapojili, a tím podpořili jeho směřování ke zdárnému naplnění jeho cílů.

Použitá literatura

- Adams, R. (2008). *Empowerment, Participation and Social Work*. Basingstoke: Palgrave.
- Albridge, J. (2015). *Participatory Research: Working with Vulnerable Groups in Research and Practice*. Bristol: Policy Press.
- American Psychological Association (APA). (2016). *Ethical Principles of Psychologists and Code of Conduct*. [online]. [25. 3. 2016]. Dostupné z: <http://www.apa.org/ethics/code/>
- Berman, E. et al. (2002). *Sedm kroků k zapojení veřejnosti: průvodce participačním procesem*. Měchenice: Agora Central Europe. [online]. [cit. 1. 4. 2020]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/1504195-Sedm-kroku-k-zapojeni-verejnosti-pruvodce-participacnim-procesem.html>
- Bunnell, G. & Jepson J. E. (2011): The Effect of Mandated Planning on Plan Quality. *Journal of the American Planning Association*, 77(4), 338-353.
- Clarke, A., Friese, C., Washburn, R. (2018). *Situational Analysis in Practice: Grounded Theory After the Interpretative Turn*. London: SAGE.
- Collectif SDF Alsace. (2018). [online]. [5. 2. 2020]. Dostupné z: <https://sdfalsace.wordpress.com/>
- Creswell, J., W., Hanson, W., E., Clark Plano, V., L., Morales, A. (2007). Qualitative Research Designs: Selection and Implementation. *The Counseling Psychologist*, 35(2), 236-264.
- Croft, S., Beresford, P. (2000). *User Participation. The Blackwell encyclopedia of social work*. Malden: Basil Blackwell.
- Croft, S., Beresford, P. (2002). A Participatory Approach to Social Work. In Elswick, S. E. (2017). *Informatics in Social Work Practice: Technology within the Field*. New York, NY: Nova Science Publishers.
- Čermák, I., Štěpaníková, I. (1998). Kontrola validity dat v kvalitativním psychologickém výzkumu. *Československá psychologie*, 42(1), 50–62.
- Denzin, N., K., Lincoln, Y., S. (Eds.) (2011). *The SAGE Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oaks, London, New Delhi, Singapore: SAGE Publications.
- Engel, R., J., Schutt, R., K. (2013). *The Practice of Research in Social Work*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC: Sage, 2013.
- Feantsa. (2013). *Using Information and Communication Technology in Addressing Homelessness*. [online]. [5. 2. 2020]. Dostupné z: https://www.feantsa.org/download/using_ict_to_address_homelessness-26560127157270351298.pdf
- Gabriel, L., James, H., Cronin-Davis, J., Tizro, Z., Beetham, T., Hullock, A., Raynar, A. (2017). Reflexive Research with Mothers and Children Victims of Domestic Violence. *Counselling and Psychotherapy Research*, 17(2), 157-165.
- Gerring, J. (2006). *Case Study Research. Principles and Practices*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Giddens, A. (2004). *Třetí cesta a její kritici*. Praha: Mladá fronta.
- Goodson, I., F. (2013). *Developing Narrative Theory: Life Histories and Personal Representation*. Abingdon, New York: Routledge.
- Healy, K. (2000). *Social Work Practices: Contemporary Perspectives on Change*. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications.
- Holloway, W., Jefferson T. (2000). *Doing Qualitative Research Differently: Free Associations, Narrative and the Interview Methods*. London: SAGE.
- Charmaz, K. (2003). Qualitative interviewing and Grounded Theory Analysis. In Holstein, J., Gubrium, J., F. (Eds.) *Inside Interviewing. New Lenses, New Concern*. (311-330). Thousand Oaks, London, New Delhi: SAGE Publications.
- IPR. (2016). *Manuál participace. Jak zapojit veřejnost do plánování města*. Praha: Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy. [online]. [cit. 1. 4. 2020]. Dostupné z: http://www.iprpraha.cz/uploads/assets/dokumenty/participace/manual_participace_tisk_2017.pdf
- Kane, L., T., Poweller, M., R. (2008). *Citizenship in the 21st Century*. New York: Nova Science Publishers.
- Kesby, M. (2005). Rethorizing Empowerment through participation as a performance in space: Beyond Tyranny to Transformation. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 30(4), 2037-2065.
- Kindon, S., Pain, R., Kesby, M. (Eds.) (2010). *Participatory Action Research Approaches and Methods: Connecting People, Participation and Place*. London, New York: Routledge.
- Klápště, P. (2012). Participace jako nástroj udržitelného plánování a odstraňování disparit v území. In Maier, K. a kol. *Udržitelný rozvoj území*. (224-249). Praha: Grada.
- Lincoln, Y., S., Lynham, S., A., Guba, E., G. (2011). Paradigmatic Controversies, Contradictions, and Emerging Confluences. In Denzin, N., K., Lincoln, Y., S. (Eds.). *The SAGE Handbook of Qualitative Research*. (97-128). Thousand Oaks, London, New Delhi, Singapore: SAGE Publications.
- Levy, J., S. (2008). Case Studies: Types, Designs, and Logics of Inference. *Conflict Management and Peace Science*, 25(1), 1-18.
- Minker, M. (2000). Using Participatory Action Research to Build Healthy Communities. *Public Health Reports*, 115(2/3), 191-197.
- Minkler, M., Fadem, P., Perry, M., Blum, K., Moore, L., Rogers, J. (2002). Ethical Dilemmas in Participatory Action Research: A Case Study from a Disability Community. *Health, Education and Behaviour*, 29(1), 14-29.
- Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada.
- Mitlin, D., Thompson, J. (1995). Participatory approaches in urban areas: strengthening civil society or reinforcing the status quo? *Environment and urbanization*, 7(1), 231-250.
- Mohanna, K., Cottrell, E. (2004). *Teaching Made Easy: A Manual for Health Professionals*. Oxford, New York: Radcliffe publishing.
- MPSV. (2009). *Globální města přátelská seniorům: Přátelská seniorům*. Praha: MPSV. [online]. [cit. 11. 10. 2020]. Dostupné z: https://www.who.int/ageing/WHO_age_friendly_cities_cz.pdf?ua=1
- MPSV. (2015). *Strategie digitální gramotnosti ČR na období 2015 až 2020*. Praha: MPSV. [online]. [5. 2. 2020]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/21499/Strategie_DG.pdf
- Mubita, A., Libati, M., Mulonda, M. (2017). The importance and limitations of participation in development projects and programmes. *European Scientific Journal*, 13(5), 238-251.
- Nadace Partnerství. (2011). *Kvalitní veřejné prostory. Metodika tvorby a obnovy veřejných prostranství*. Brno: Nadace Partnerství. [online]. [cit. 11. 9. 2020]. Dostupné z: <http://urbanspace.rec.org/uploads/wp5-outputs-map/pp3-methodology-on-quality-public-spaces-brno-czr.pdf>
- Narayan, D. (1996). *Toward participatory research*. The World Bank.
- Participativní metody. (nedatováno). *Scénáře budoucnosti*. [online]. [18. 11. 2020]. Dostupné z: <http://www.participativnimetody.cz/scenare-budoucnosti.html>
- Patton, M., Q. (2002). *Qualitative Research & Evaluation Methods*. 3rd ed. Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage Publications.
- PhotoVoice. (2019). [online]. [cit. 2020-04-10]. Dostupné z: <https://photovoice.org/>
- Potůček, M. (ed.) (2006). *Manuál prognostických metod*. Praha: Slon.
- Reason, P., Bradbury, H. (Eds.) (2008). *The SAGE Handbook of Action Research: Participative Inquiry and Practice*. London, Thousand Oaks, New Delhi, Singapore: SAGE Publications.
- Reason, P., Bradbury, H. (2013). *Action Research: Participative Inquiry and Practice*. 2nd Edition. London: SAGE.
- Reichel, J. (2009). *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009.
- Rubin, A., Babbie, E., R. (2011). *Research Methods for Social Work*. Belmont: Brooks/Cole Cengage.
- Schuman, C., H., Abramson, A., J. (2000). Collaborating for Usable Knowledge: A Work in Progress by the Nonprofit Sector Research Fund. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 29(1), 11-23.
- Silverman, D. (2013). *Doing Qualitative Research*. Los Angeles, London, Thousand Oaks, New Delhi, Singapore: SAGE Publications.
- Singh, J., P. (2003). Communication Technology and Development: Instrumental, Institutional, Participatory, and Strategic Approaches. In B. Mody (Ed.). *International and Development Communication: A 21st Century Perspective*. (189–208). Thousand Oaks, London, New Delhi: SAGE Publications.
- Slach, O., Bosák, V., Rumpel, P. (2015). Metoda scénářů a její využití v kontextu plánování. Chapter 9. In Ježek, J. (Eds). *Strategické plánování obcí, měst a regionů. Vybrané problémy, výzvy a možnosti řešení*. (179-194). Praha: Wolters Kluwer.
- Slocum-Bradley, N. (2003). *Participatory Methods Toolkit: A Practitioner's Manual*. Brussels: King Baudouin Foundation & Flemish Institute for Science and Technology Assessment.
- Stake, R., E. (2004). *Standards-Based and Responsive Evaluation*. London: SAGE Publishing.
- Steyaert, J., Gould, N. (2009). Social Work and the Changing Face of the Digital Divide. *British Journal of Social Work*, 39(4), 740–753.
- Straatvogels. (2018). [online]. [5. 2. 2020]. Dostupné z: <http://www.straatvogels.nl/>
- Stringer, E., T. (2007). *Action Research*. London: Sage Publications.
- Špatenková, N., Bolomská, B. (2011). *Reminiscenční terapie*. Praha: Galén.
- Švaříček, R., Šedová, K. (2007). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál.
- Tadevosyan, G., Schoenhuth, M. (1997). *Participatory research approach: Principles, challenges and perspectives*. [online]. [cit. 7. 9. 2020]. Dostupné z: https://artsakhib.am/wp-content/uploads/2019/10/01G_Tadevosyan_M_Schoenhuth.pdf
- UDENFOR. (2018). [online]. [5. 2. 2020]. Dostupné z: <https://udenfor.dk/?lang=en>
- Vacek, L. (2013). Veřejná prostranství a jejich plánování. *Urbanismu a územní rozvoj*, 16(5), 66-70.
- Valandra, V. (2012). Reflexivity and Professional Use of Self in Research: A Doctoral Student's Journey. *Journal of Ethnographic & Qualitative Research*, 6(4), 204–220.
- Vávrová, S., Recmanová, A., Kowaliková, I. et al. (2019). Using ICT in Social Work Focused on E-Exclusion Groups. In: *10th ICEEPSY – International Conference on Education and Educational Psychology: The European Proceedings of Social & Behavioral Sciences*, 9. 10. 2019, Barcelona. 369–381. UK: Future Academy.
- Vondrová, V. (2015). Digitální exkluze: dimenze sociální exkluze v informační společnosti. *Sociální práce/Sociální práce*, 14(3), 81-101.
- Walker, R., Schratz, B., Egg, P. (2008). Seeing beyond violence: visual research applied to policy practice. In Thompson, P. (Ed.) *Doing Visual Research with Children and Young People*. (164-174). New York: Routledge.
- Watling, S. (2012). Digital Exclusion: Potential Implications for Social Work Education. *Social Work Education*, 31(1), 125–130.
- White, S. C. (1996). Depoliticising development: the uses and abuses of participation. *Development in practice*, 6(1), 6-15.
- Wilcox, D. A. (1994). *Guide to Effective Participation*. York: Joseph Rowntree Foundation.

Resumé

The Toolkit of Participative Planning in Urban Space is divided into a general part anchoring the methodology in the participatory paradigm and the process of participation itself. It also contains a description, classification and reflection of participation techniques used in research carried out within the project *Community-based Participatory Planning in Urban Space* supported by the Technology Agency of the Czech Republic (TL02000071).

The Toolkit was created in a cyclical and inclusive process of participatory action research (it was created participatively in the research process, data evaluation, implementation of the findings, reflection and the use of reflection in further implementation). The methodology enables responsible and transparent involvement of diversified groups of actors in urban planning.

METODIKA PARTICIPATIVNÍHO PLÁNOVÁNÍ V MĚSTSKÉM PROSTORU

Autoři:

Kateřina Glumbíková

Marie Špiláčková

Eva Špačková

Lenka Caletková

Tomáš Čech

Marek Mikulec

Monika Chrenková

Roman Osika

Alexandra Bočková

Laura Doležalová

Markéta Káňová

Michael Kotlár

IT podpora: Zuzana Sýkorská

Jazyková korektura: Mgr. Věra Nováková

Obálka, sazba a grafická úprava: Jana Bednářová

Grafické úpravy vložených schémat a obrázků: Ing. Zuzana Sýkorská

Vydavatel: Ostravská univerzita, Dvořákova 7, 701 03 Ostrava

Tisk: Printo, spol. s r.o.

Místo a rok vydání: Ostrava 2021

Vydání: první

© Ostravská univerzita, Fakulta sociálních studií a VŠB – Technická univerzita Ostrava, Fakulta stavební, katedra architektury, 2021

ISBN 978-80-7599-265-9

ISBN 978-80-7599-265-9